

รเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในโอกาสครบรอบแปดสิบสี่ปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัย

๒๖ มีนาคม ๒๕๔๔

คำนำ

ในโอกาสเฉลิมฉลองวาระครบรอบแปดสิบสี่ปีแห่งการสถาปนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๔๔ นี้ มหาวิทยาลัย รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้พระราชทานกำเนิดมหาวิทยาลัย และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย เป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ เพราะด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นหลักสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ และได้ผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขา มีจำนวนร่วมหนึ่งแสนคน แยกย้ายกันไปทำหน้าที่สนองคุณบ้านเกิดเมืองนอนตามพระบรมราชปณิธานอยู่ในบัดนี้

ในโอกาสที่เป็นวาระสำคัญในประวัติการของมหาวิทยาลัยครั้งนี้ กับทั้งเพื่อเชิดชูพระเกียรติยศของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒” เล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นบรรณาการแก่ผู้มาร่วมงานเฉลิมฉลอง หนังสือเล่มนี้พิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๖ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบหนึ่งร้อยปีแล้ว นับว่าเป็นหนังสือหายากยิ่งเล่มหนึ่ง ในสมัยที่พิมพ์ครั้งแรกนั้นยังมิได้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยขึ้นในประเทศไทย โรงเรียนมหาดเล็กตามความที่ปรากฏในหนังสือระเบียบการนี้ เพิ่ง

เริ่มจัดการเรียนการสอนได้เพียงไม่กี่ปี มีผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้วเพียงไม่กี่คน และโรงเรียนนี้เองที่ในเวลาต่อมาได้เจริญก้าวหน้ากับทั้งได้ประดิษฐ์ฐานขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๕ และได้สถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ในบัดนี้ ผู้ที่พลิกอ่านหนังสือเล่มนี้จึงจะมีโอกาสได้เห็นอดีตของมหาวิทยาลัยเมื่อครั้งยังเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น ว่ามีประวัติความเป็นมา การบริหารจัดการ การเรียนการสอน หรือแม้แต่อุดมคติของโรงเรียนเป็นประการใดรวมตลอดทั้งจะได้มีโอกาสทราบขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับเรื่องประเพณีขนาดเล็กซึ่งเป็นแบบแผนการอบรมกุลบุตรในครั้งกระนั้นประกอบด้วย โดยในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้ใช้วิธีถ่ายแบบจากต้นฉบับเดิมตลอดทั้งฉบับ และได้ขอให้ รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ ผู้อำนวยการหอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำอธิบายเพิ่มเติมเพิ่มขึ้นเป็นภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ เพื่อขยายความบางเรื่องให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นด้วย หวังใจว่า หนังสือที่ระลึกในโอกาสครบรอบแปดสิบสี่ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเล่มนี้ จะเป็นที่พอใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้ได้รับไว้ศึกษาทุกท่าน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขอพระราชทานอุทิศส่วนกุศลวิथाทานอันจักพึงบังเกิดมีขึ้นจากการพิมพ์หนังสือเรื่อง “ระเบียบการโรงเรียนขนาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒” เล่มนี้ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายแด่สมเด็จพระปรมหาราช และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ผู้ทรง

พระคุณอันประเสริฐทั้งสองพระองค์ แม้นเสด็จสถิตอยู่ ณ ทัพยสถานใด
ขอได้มีพระราชหฤทัยปราโมทย์และทรงอนุโมทนาในกตเวทิตากิจ
ที่มหาวิทยาลัยและชาวจุฬาฯ ทุกคนร่วมกันปฏิบัติบำเพ็ญถวาย ใน
วาระนี้ เทอญ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วัชชัย สุมิตร)

อธิการบดี

สารบัญ

รเบียบการมหาดเล็ก	๑
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒	
อธิบายเรื่องมหาดเล็ก	๘๙

สำหรับโรงเรียน มหาดเล็ก

ระเบียบ การโรงเรียน มหาดเล็ก

รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๕๒

พิมพ์ครั้งแรก ๕๐๐ ฉบับ

ราคา ๓๒๒ บาท

โรงพิมพ์บำรุง นุกต กิจ

พระราชนิพนธ์

ความรู้คู่เปรียบด้วย	กำลัง ภายเเย
สุจริตคือเกราะบัง	ศาสตร ช้อง
ปัญญาประคองตั้ง	ฮาดูช
กุมสติต่างได้ห้บ้อง	ฮากแกตวิภตาง ส่นาม.

ฝูงคนกำเนิตคต้าย	คตัง กั้น
ใหญ่ย่อมเพศพิวพรรณ	แฉก ม้าง
ความรู้ฮาจเวียนทัน	กั้น หมต
ยกแต่ชั่วดีกระต้าง	ฮ่อน แก่ฎาไหว.

คำนำ

ด้วยเจ้าหมื่นศรีศรีธรรมรักษ์ ขอให้ข้าพเจ้าแต่งคำนำสำหรับ
สมุดเล่มนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า การที่พิมพ์เรียบ การโรงเรียน
แต่ประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ โรงเรียน แดกรม มหาดเล็ก
ทั้งตำแหน่ง มหาดเล็กชั้น ดั้งนี้ เปน การดีที่จะให้ มหาดเล็ก
ทราบ การโรงเรียน แต่ให้นักเรียน รู้จัก มหาดเล็กด้วย
ที่รับราชการ เวรต่าง ๆ ชัดเจนดีชั้น ด้วยกัน ทั้ง ๒ ฝ่าย

อีกประการหนึ่ง เมื่อผู้ใดได้พิจารณา ประกาศ กระแต่
พระบรมราชโองการเหล่านี้แล้ว จะเห็นได้ว่า โรงเรียน ซึ่ง
แต่เดิม อาจจะนับว่าเป็นแต่อาไศรย นาม มหาดเล็กไปใช้นั้น เมื่อ
การ ค่อยดำเนิน ขึ้นโดยลำดับ ๆ ไป กัดับจะเป็นกรม มหาดเล็ก
ต้อง อาไศรยโรงเรียน เปนหลัก ที่จะดำรง ประเพณี ของ กรม
มหาดเล็ก ซึ่ง เปน สำนักที่คน ผู้ดี ชั้น หนุม ๆ ออกไปรับ ราชการ
ที่ต่าง ๆ นั้นด้วย คือ “มหาดเล็กในโรงเรียน” จะได้
เปน อย่าง “มหาดเล็กในท้องพระโรง” แต่ก่อน โดย อย่าง
ใกล้ชิดที่สุดที่จะเปนได้.

เพราะฉะนั้น การที่มีผู้รู้สึก ว่า เวร เดช เบน เวน ไม่ ใ คร มี การ
งาน อัน ไ ต หนั ย่อม เป น การ เข้าใจ ผิด โดย แท้

ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า การ ที่ พิมพ์ หนังสือ เช่น นี้ ขึ้น เป น การ ดี
สำหรับ จะ ได้ มี ความ เข้าใจ ให้ ถูก ถั น แต่ จะ ได้ ช่วย ถั น จัด การ
คาม พระ ราช ประสงค์

ห้องเครื่อง มหาตเด็ก

วันที่ ๑๙ มีนาคม วันตนโกสินทร ศก ๑๒๒๒

บุรุษย์รัตน ราชพัตถภ

สารบัญ

ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็ก	หน้า ๑
ตำแหน่งราชการโรงเรียนมหาดเล็ก	หน้า ๑๒
รายนามมหาดเล็กนักเรียนที่ได้ประกาศนียบัตร ออกไปรับราชการ	หน้า ๑๓
กระแสพระบรมราชโองการ เปลี่ยนแปลงกรมมหาดเล็ก ร.ศ. ๑๑๒	หน้า ๑๔
ประกาศตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก	หน้า ๑๘
ประกาศตั้งผู้อำนวยการโรงเรียนมหาดเล็ก	หน้า ๒๐
ล้นเกล้าฯ พระหัตถ์ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ถึงนักเรียนที่ขึ้นไปฝึกหัดการตำรวจภูธร	หน้า ๒๓
คำชี้แจงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์	หน้า ๒๒
คำชี้แจงเจ้าหมื่นศรีศรีวัธน์	หน้า ๓๓
บัญชีมหาดเล็กสัญญาบัตร	หน้า ๓๕
เวร คักดี	หน้า ๓๘
เวร ดีทซ์	หน้า ๔๓
เวร ฤทซ์	หน้า ๔๕
เวร เสด	หน้า ๔๘
บัญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร	หน้า ๖๒
บัญชีหนังสือที่ควรมิได้ควรอ่าน	หน้า ๘๒

ระเบียบ กวร โรงเรียน มหาดเล็ก

โรงเรียน

ข้อ ๓ โรงเรียน มหาดเล็ก เป็นสถาน
ที่ศึกษา ราชการ พุด เรือน ตั้ง ขึ้น ตาม กระ แด่
พระ บรม ราช โอง การ ลง วันที่ ๓ เมษายน
รัตน โกสิน ทศ ศก ๓๒๓ แด่ ประกาศ ตั้ง ผู้ อำนวยการ
ลง วันที่ ๓๐ มกราคม รัตน โกสิน ทศ ศก ๓๒๒

สังกัด

ข้อ ๒ โรงเรียน มหาดเล็ก สังกัด อยู่ใน
กรม มหาด เด็ก เหว เตช อนุ โดม ตาม กระ แด่
พระ บรม ราช โอง การ เปลี่ยน แปลง กรม
มหาด เด็ก รัตน โกสิน ทศ ศก ๓๓๖

ผู้ที่ จะ เข้า เป็น
นักเรียน

ข้อ ๓ ผู้ จะ เป็น นักเรียน ต้อง ประกอบ
พร้อม ด้วย วุฒิ เหล่า นี้ คือ ๑ ต้อง เป็น ผู้ มี ภูมิลำเนา
สอบ ได้ ใต้ ชั้น มัธยม ศึกษา ๒ เป็น ผู้ ที่มี อายุ

ตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป ๓ เป็นผู้ไม่มีโรคประจำ
ตัวแต่อาการพิกาดอย่างใดที่จะขัดข้องแก่การ
ที่จะรับราชการได้. & ต้องเป็นผู้มีความ
ประพฤติไม่เลวชื่อเสียง.

ประเภท
นักเรียน

ข้อ ๕ นักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็ก แบ่ง
เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทนักเรียนมหาดเล็ก
คือผู้ที่จะได้เรียนเป็นมหาดเล็ก (๒) ประเภท
มหาดเล็กนักเรียน คือผู้ที่ถวายตัวเป็นมหาด
เล็กแล้ว แต่ยังจะได้เรียนวิชาสำหรับรับ
ราชการ เฉพาะกระทรวงต่าง ๆ ต่อไปอีก
แต่เวลานี้ กระทรวงที่จะต้องการข้าราชการออกไป
รับหน้าที่ราชการต่าง ๆ คือ กระทรวง
มหาดไทย กระทรวง ๓ มหาดเล็กนักเรียนต้อง
เรียนราชการสำหรับกระทรวงมหาดไทย แต่
ต้องรู้เห็นการที่แท้จริงอย่างไร โรงเรียน
แบ่งนักเรียนประเภทนี้ เป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นต้น
คือเรียนตามตำราแต่ตามที่ครูแนะนำ กับมี
เวรรับราชการประจำพระองค์ด้วยชั้น ๑ ชั้น
ผล คือเมื่อโรงเรียนสอบซ่อมเห็นสมควรจะ

ส่งไปทำการได้แล้ว ส่งไปฝึกหัดทำการ
หัวเมือง ให้รู้การที่จริง แลรู้จักรับผิดชอบ
ด้วย แลต้องเข้าสอบได้ “ประโยค มณฑล”
ซึ่งพระเจ้าของยาเขอ กรมหมื่น มรุพงษ์ศิริพัฒน์
ทรงจัดการ สอบได้ ได้ประกาศนียบัตรแล้ว จึง
จะได้ออกจากโรงเรียน มีหน้าที่รับราชการ
ต่อไป

หลักสูตร

ข้อ ๕ โรงเรียนมหาดเล็ก จัดหลักสูตร
เป็น ๒ ประโยค คือ
๑ ประโยค มหาดเล็ก (General Education)
๒ ประโยค กระทรง (Specialisation)
(เวลานี้ คือ ประโยค มณฑล ที่พระเจ้า
ของยาเขอ กรมหมื่น มรุพงษ์ศิริพัฒน์ ทรงจัด
การ สอบได้)

นักเรียนที่จะเข้าสอบได้ ประโยค มหาดเล็ก
คือ นักเรียน ประเภท ที่เรียกว่า นักเรียน มหาดเล็ก
แต่จะต้องสอบได้ได้ตามขั้นต่อไปนี้ คือ

ขั้น ๑ สำหรับนักเรียน พังเข้าใหม่ ที่ยัง
ไม่มีคุณูปการ

๑. เรียน กิริยา (คือ หัตถ์ กิริยา มารยาตร
ที่จะเข้าไป พระราชสำนัก)

๒. เรียน การมหาดเล็ก

(ก) แบบเรียน ชั้น ราชการ กรม มหาดเล็ก

(ข) ราชาศัพท์

(ค) นาม พระที่นั่ง ๆ ๓ ๆ

(ง) คำดับ พระบรม ราชวงษ์ แดพระนาม
พระบรม วงษานุวงศ์

(จ) ทำเพียบราชการ

๓. เรียน การ เล่มียน คือ

คัดสำเนาเส้น หมึก หวัด บรรจง

คัดสำเนา ด้วยไต่บไรเตอร์

เขียน ตามคำบอก (หวัด เร็ว)

คัดร่าง หวัด ที่มี ตะแวง กายู่ง

ทาน จดหมาย

ทาน หนังสือผิด

เมื่อ สอบได้ได้แล้ว จะได้มี ยูนิฟอร์ม นักเรียน.

๕

ชั้น ๒ สำหรับนักเรียน ที่มีวิทยุพร้อมแล้ว

๓ เรียน การ ดำรงจ กุชกร (สำหรับ วัฏจักร ทหาร
แต่ ทน ความ ลำบาก เรียน ถูก หนวด ปลาย
พฤกษจิกายน ถึง กุมภภาพันธุ์)

๒ เรียน การ แผน ที่ (เพื่อ ใจ สำหรับ ไป ทำ
การ หัว เมือง)

๓ เรียน ภูมิศาสตร์ พระราช อาณาจักร สยาม
เป็น สำคัญ บ้าน เมือง ต่าง ประเทศ เป็น
เครื่อง ประ กอบ.

๔ พงษาวดาร (เรียน เป็น ตอน ๆ ตาม แต่
โรงเรียน จะ กำหนด)

๕ ข้อราชการ สำคัญ (ตาม ที่ จะ สอน ได้)

๖ หนังสือ สำคัญ ทาง พระราชไมตรี

๗ กฎหมาย พอ เป็น ทาง ปฏิบัติ ราชการ

(แต่ ข้อ ๖ แต่ ๗ นี้ ยังไม่ เข้า ในการ สอบได้)

(เพราะ ยังไม่ ได้ จัด การ สอน ชั้น เป็น หลัก ฐาน)

๘ การ ออพิศ

(ก) แต่ง จดหมาย (คือ แต่ง ตาม ข้อ คำสั่ง)

(ข) แต่ง ตาม ทาง ที่ จะ ดำเนิน ไป ของ เรื่อง นั้น ๆ)

(ข) แต่งรายงาน

(ค) แต่งโทรเลข

(ง) คัดย่อแต่คัดร้อย (เช่น กระทรวงมหาดไทยเรียกว่า คัดทอดของ คือคัดจากหนังสือฉบับเดียว หรือหลายฉบับ ให้ความต่อกัน)

(จ) จัดคำให้การ (ต้องรู้วิธีตามด้วย)

(ฉ) จัดหมายบรรทึก (คือ บรรทึก วาจา หรือ หมายเหตุ อย่างใด อย่าง หนึ่ง)

(ช) วิธีรับสั่งจัดหมาย

(ซ) วิธีเก็บจัดหมาย (การ หมาย เลข แต่ อด เก็บ จำเนา อยู่ในนี้ ด้วย)

๘ การ บานุษี

๓๐ ชื่อ บังคับ คดง

๑๓ เรียง ความ (เฮลล์)

เมื่อสอบได้ได้แล้วแต่จะสมัคร เป็น มหาดเล็กนักเรียน ต่อ ไป จะได้ ประกาศ นียบัตรว่าสมควร ถวาย ตั๋ว เป็น มหาดเล็ก ได้ แต่ นำถวาย ตั๋ว เป็น มหาดเล็ก ได้ ยื่น โฟร์ม มหาดเล็กเรียน ชั้น เป็น มหาดเล็กนักเรียน

ประโยคกระทรวง สำหรับความรู้เกี่ยวกับ
 ฐานะหน้าที่ เวลานี้มีแต่ประโยคฆณฑ
 นักเรียนที่จะเข้าสอบได้คือ นักเรียนชั้นที่
 ถวายตัวเป็นมหาดเล็กแล้ว เรียกว่ามหาด
 เล็กนักเรียน คือ

เรียนตำราปกครอง ซึ่งแบ่งเป็นพแนกต่าง ๆ คือ

๓ ปกครอง

๒ ชัยการ

๓ ถรรพากร แด

๔ พแนกเบ็ดเตล็ด

นักเรียน นอก

ข้อ ๖ ยังมีนักเรียนอีกประเภทหนึ่งซึ่งไม่
 ได้เล่าเรียนเต็มบริบูรณ์ตาม หลักสูตร ของโรง
 เรียน คือ จะเรียนแต่การ มหาดเล็ก ได้แก่ ผู้
 ที่ ถวายตัว เป็น มหาดเล็กแล้ว หรือ บุตรผู้มี
 บรรดาศักดิ์ ที่จะ ถวายตัว เป็น มหาดเล็ก
 จำพวก ๓ หรือจะเรียนแต่การ ปกครอง ได้แก่
 ผู้ที่จะไป ทำการ หัวเมือง จำพวก ๓ หรือจะ
 เรียนแต่การ เสมียน การ ขอฟ พิศ ได้แก่

ผู้ที่จะไม่ทำการเสียมียน จำพวก ๓ นักเรียน
เหล่านี้ โรงเรียน จะไม่ต้องออก หนุน หนุน
ให้ทำ แต่ไม่มียูนิฟอร์ม เรียกว่า นักเรียน นอก.

กำหนดเทิม

ข้อ ๗ เวลาเข้าเรียน แบ่ง เป็น ๒ เทิม คือ
เทิม ต้นปี ตั้งแต่ พฤษภาคม ถึง กันยายน
รวม ๕ เดือนเทิม ๓

แล้ว มี เวลาหยุด พัก ตุลาคม เดือน ๓
เทิม ปลายปี ตั้งแต่ พฤศจิกายน ถึง มีนาคม
รวม ๕ เดือนเทิม ๓

แล้ว มี เวลาหยุด พัก เมษายน เดือน ๓

แต่ใน ระหว่าง เทิมนี้ เมื่อ มี นักชดถุช เช่น
การเข้าพรรษา และ อื่น ๆ ก็จะมี ประกาศให้
หยุด เป็น พิเศษ นอกจาก หยุด วัน อาทิตย์ ด้วย

กำหนดเวลาเรียน

ข้อ ๘ โรงเรียน เปิดตั้งแต่ เวลาเช้า ๕ โมง
จน ถึง เวลาบ่าย ๕ โมง เสมอ ทุกวัน เว้นแต่
วัน อาทิตย์ หยุด เต็มวัน วันเสาร์ หยุด ตอน
บ่าย (แต่มหาดเล็กที่มีราชการ ต้องถือ
ราชการ เป็น นิยม)

การ สอบได้ ข้อ ๘ การ สอบได้ สำหรับ โรงเรียน ใน การ
 ที่จะ เตือน ชั้น นักเรียน จะ มี ป้าย เต็ม ก่อน
 ปิด โรงเรียน ทุก คราว เว้น แต่ นักเรียน ใหม่
 ซึ่ง จะ เตือน เป็น นักเรียน มัธยมศึกษา จะ มี การ
 สอบได้ ให้ เร็ว ชั้น ก ได้

การ ตา ข้อ ๑๐ ถ้า นักเรียน คนใด มี ไข้ รุระ จำ เป็น
 จะ ต้อง ตา หยุด หรือ มี อาการ บัวยไข ต้อง ทำ
 ไป ตาม มา ถึง อาจารย์ ของ ตน ซึ่ง แจง เหตุ ผล
 แล กำหนด วัน หยุด มา ให้ ถึง มือ อาจารย์
 โดย เร็ว ที่ จะ ทำ ได้ แล การ ตา ถ้า บอก ต่อ ง ว่า
 ได้ ต้อง บอก ต่อ ง ว่า

การ พัง บังคับ บัญชา ข้อ ๑๑ นักเรียน ต้อง อยู่ ใน บังคับ บัญชา
 ของ อาจารย์ ใน โรงเรียน ทุกคน จะ เป็น อาจารย์
 ใน ห้อง ของ ตน หรือ มิใช่ ก็ ดี แต่ ถ้า มี เหตุ
 ขัดขัด อย่างไร ให้ นำ ความ แจ้ง ต่อ ผู้ อำนวยการ

ครุณานัติ ข้อ ๑๒ นักเรียน มี โอกาส ที่จะ เลือ ก เพื่อน
 นักเรียน ใน ชั้น เดียว กัน เว้น แต่ ชั้น ใหม่ เป็น
 ครุณานัติ โดย อนุมัติ ของ ผู้ อำนวยการ โรงเรียน

สำหรับเงิน หักหน้าช่วยดูแล นำ การ ผิด แด
ชอบแต่ สอน แทน คร เวลาครูไม่อยู่ด้วย
การ เลือก ตรุณาณต์ ให้ มี เติม ณะ ครั้ง

เงิน บำรุง

ข้อ ๑๓ นักเรียนไม่ มี เงิน เดือน เป็น ผล
ประโยชน์เว้น แต่ มี โศก ชาติ สอน ไม่มี กำนัง
ที่จะ เล่า เรียง ต่อ ไป ได้ จริง ๆ แด โรงเรียน ยัง
เห็น สมควร จะ ให้ เล่า เรียง ต่อ ไป จะ กำหนด
เงิน บำรุง ให้ เดือน ๒๕ บาท หรือ ๓๐ บาท
ก็ได้ เว้น แต่ เงิน บำรุง เต็ม อัตรา ก็ ต้อง รอ
เมื่อ มี เงิน บำรุง ว่าง

ส่วน นักเรียน ที่ ส่ง ไป เล่า เรียง ทำ การ หัวเมือง
จะ ได้ รับ เบี้ย เดือน แด ค่า เติ น ทาง ตาม สมควร

ยุนิฟอรัม

ข้อ ๑๔ ยุนิฟอรัมนักเรียนมหาดเด็ก คือ
บำกามหือ สิบานเย็นมีแถบทอง พาดกลาง กับ หมวก
กับ แด ตุ่ม มหาดเด็ก แด เลื่อ กางเกง เติ น บำ เป็น
ของ หดวง เลื่อ ชาว กางเกงชาว เชน ของ เคน เอง

ยุนิฟอรัม มหาดเด็กนักเรียน คือ บำ บัก
ครา พระ เกยว แด มี อักษร พระ บรม นามา
ภิไชย จ. ป. ร. แด สัก ถาด ตำ บัก ดิน กางเกง
ตำ แถบทอง กระเป๋ แด วั ตี ปะคต หมวก ขยด

เป็น ของ หลวง พระ ราชทาน

ความ ประสงค์
ของโรงเรียน
นอกจาก การ
สอนวิชา

ข้อ ๑๕ ความ ประสงค์ ของ โรงเรียน ที่ จะ
ปลูกฝัง ใน นักเรียน นอกจาก การ สอน วิชา คือ

- ๑ ความ รัก เป็น ผู้ ดี
- ๒ ความ องอาจ อดทน ต่อ ความ ยาก ลำบาก
- ๓ ความ รักใคร่ สามัคคี ใน หมู่ นักเรียน ด้วย
กัน เพื่อ ช่วยกัน รักษา แด เสด็จ ฐานาม ของ
โรงเรียน ให้ เป็น สำเนา ที่ อื่น หนึ่ง

ทาง ที่ จะ ดำเนิน ไป สู่ ความ ประสงค์ ข้อ ๑ คือ
ศึกษา ขรรณกิจ วิชา มี เป้า หมาย คือ ปลูก จรรยา เป็น ต้น
แต่ เข้า สู่ ที่ ประชุม อัน สูง มี เข้า ฝึ ก ใน พระ
ราช ดำเนิ ก เป็น ต้น ข้อ ๒ คือ ฝึ ก หัด การ
คำ รวจ ภู ธร เป็น ต้น ข้อ ๓ คือ ฝึ ก มา คม ให้
รู้จัก ชัย ญา ไศ รย ใจ คด ชิง กัน แด กัน เป็น ต้น
นักเรียน ต้อง ถู ก ความ ประสงค์ ทั้ง ๓ ข้อ นี้
เป็น หลัก เหมือน ข้อ บง คับ จะ ปฏิ บัติ ตน ดวย.

ร ะ บียบ การ โรงเรียน นี้ トラ ใ ด้ แต่ วัน ที่ ๑๘
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ปี ก ๑๒๒

เจ้า หมื่น ศิริ

ผู้ อำนวยการ

ตำแหน่ง ราชการ โรงเรียน มหาตมเด็ก

กรรมการ ที่ ปกษา

พระเจ้า น้อย ยาเซอ กรมหลวง ดำรง ราชา อนุภาพ

พระยา บุรุษย์ รัตน ราช พิพัฒน์

พระยา วิสุทธ สूरียศักดิ์

เจ้า หมื่น ศรีธรรมรักษ์

ผู้อำนวยการ

เจ้า หมื่น ศรีธรรมรักษ์

ผู้ช่วยผู้อำนวยการ

พระเทพรัตน นุศิษฐ์

พนักงาน ห้องสมุด

หม่อมเจ้า ชนุกต ประพัทธ์

พนักงาน เงิน

นาย เอม ปะเรียม

เลขานุการ

นาย อ่อน

อาจารย์ มหาตม เด็ก

พระ เทพรัตน นุศิษฐ์

อาจารย์ หนังสือน

หลวง บรร โจนวาท วิจิตร

อาจารย์ แผน ที่

หลวง วิเทศวิทยา นุศาสตร์

อาจารย์ มณฑล

หลวง เชษฐกาโรวาท

ผู้ช่วย อาจารย์ มณฑล

นาย พุฒ มหาตม เด็ก

ผู้ช่วย ตอ นกฎหมาย

พระ ศรี เสนา (พิเศษ)

ครู การ อัมภ

พระ กรุง ศรี ธรรมรักษ์ (กรุงเก่า)

นักเรียน ที่ได้ รับ ประกา ศนียบัตร แล้ว ออก รับ ราชการ

- ๑ หอดวง กำจร พายัพทิศ (พร้อม) เป็นผู้ช่วยหอดวง ผู้ช่วยนคร ตำพัน
- ๒ นาย จร มหาตเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑล นครไชยศรี
- ๓ หอดวง สิ้นครานุกิจ (บุญ) เป็น นาย อำเภอเมือง เมืองสิงห์บุรี
- ๔ นาย แม่น มหาตเด็ก เป็น นาย อำเภอ เมือง เมืองไชยา
- ๕ นาย เป้า มหาตเด็ก เป็น ปลัดเมือง บุรีรัมย์
- ๖ หอดวง บุรีรัมย์ พวกรักษ์ (สือ) เต็ม เป็น นาย อำเภอ เมือง สมุทรสงคราม บัดนี้ ทำ การกรมยทชนาธิการ
- ๗ ชุน อนุรักษ ภูเบศร์ (ทอง) ข้าหอดวง มหาตไทย มณฑล กรุงเก่า
- ๘ นาย ขวัญ มหาตเด็ก เป็น ปลัดเมือง ชลบุรี
- ๙ นาย มังกร มหาตเด็ก เป็น ผู้ตรวจการ มณฑล นครไชยศรี
- ๑๐ นาย ย้อย มหาตเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑล ราชบุรี
- ๑๑ นาย สวัสดิ์ มหาตเด็ก เป็น นาย อำเภอ เมือง กาญจนบุรี
- ๑๒ นาย พร มหาตเด็ก เป็น นายอำเภอ เต็มใน มณฑลกรุงเก่า
- ๑๓ นาย สว่าง มหาตเด็ก เป็น ผู้ตรวจการ มณฑล กรุงเก่า
- ๑๔ นาย พุฒ มหาตเด็ก เป็น ผู้ช่วย อาจารย์ ในโรงเรียน มหาตเด็ก
- ๑๕ นาย หงวน มหาตเด็ก เป็น ผู้ตรวจ การ มณฑล นครราชสีมา

พระบรมราชโองการ เปลี่ยนแปลง

กรมมหาดเล็ก ร.ศ. ๑๑๖

มีพระบรมราชโองการ คำว่าดีเห็นเกล้า ๆ สู้ว่า กรม
 มหาดเล็กแต่เดิมมา ย่อมเป็นที่ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อย
 ได้นำบุตรหลาน ซึ่งจะสืบตระกูลเข้ามา ถวายตัว เพื่อเป็นที่
 รอบรับ ขนบธรรมเนียมราชการ เหมือนดังที่ศึกษาราชการ
 อันหนึ่ง ทั้งได้มีร่องเผ้า ทูลของ ชูลี พระบาทใกล้ สิต พระองค์
 คุณ เคยในไต่ผ้า ของ ชูลี พระบาท เมื่อ ทรง พระราชดำริห์
 เห็นว่า ผู้ใด มีคุณ คุณิ แต่ อธิยา ไศรย์ควร แก่หน้าที่ราชการ อันใด
 ก็ได้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทาน ตำแหน่งยศให้
 โดยควร แก่คุณคุณิ ของ ผู้นั้น แต่ข้าราชการ ซึ่งได้เคย
 รับราชการใน กรม มหาดเล็ก มาก่อน ย่อมเป็นผู้ไม่ถ่วงเงิน
 ในการที่จะเข้าไป ที่ สยามคม ทั้งปวง ทั้ง รบรับ ราชกิจน้อยใหญ่
 จำนวน ผู้ที่ได้ ออกจาก กรม มหาดเล็ก ไปรับราชการ ตำแหน่ง
 ต่าง ๆ เป็น อัน มาก ครั้น ต่อ มา มหาดเล็ก ร้องโรย น้อยตัว ถึง
 ไม่พอที่จะ เลือกคัดไปรับ ราชการใน ตำแหน่ง อื่น เห็นว่า ผู้ที่
 ได้รับ ราชการ ใน กรม มหาดเล็ก มิได้มี ผลประโยชน์ พอแก่ ค่าบว
 ราชการ ที่จะ เข้า มา ประจำ รับ ราชการ จึง ทรง พระกรุณา

โปรดเกล้าฯ จักตำแหน่งเงินเดือนขึ้นใน กรมมหาดเล็ก แด
บุตร ข้าราชการ ที่ ถวายตัว อยู่แล้ว เข้ารับราชการ เป็น เหว
ยาม ประจำ นำที่ราชการ สืบ มาแต่วันที่ ๑ เดือน กรกฎาคม รัตน
โกสินทร์ ศก ๑๑๒ ครั้งหนึ่ง ก็ได้เลือกคนผู้ที่มีคุณวุฒิสมควร
ไปรับราชการ กระจ่างอื่น บ้าง เป็น อัน มาก

บัดนี้ ทรง พระราชดำริเห็นว่า ราชการบ้าน เมือง นั้น
แปร ผิดไป กว่าแต่ก่อน ด้วย มี การ มาก ผู้ซึ่ง จะรับราชการ
นั้น ย่อม ต้อง การ ความ รอบ รู้ ในหน้าที่ ราชการ เตอียด ขึ้น ทั้ง
ต้อง การ ความ ซื่อ นานาญ ในหน้าที่นั้น ๆ จึง จะ ทำการ ได้ อิก
ประการ หนึ่ง ประเพณี ราชการ แต่ก่อน เมื่อ กระจ่าง ไต กรม ไต มี
ราชการ ก็ นำมา กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ใน ที่เสด็จ ออก เบน
ที่ ไต ยิน ไต พง ทั้ง กัน

บัดนี้ มี ราชการ มาก ขึ้น ข้อ ราชการ ที่ จะ กราบ ทูล ใน ที่เสด็จ
ออก นั้น มาก มาย หลาย เรื่อง ยืด ยาว นึก เกิน กว่า เวลา ที่
จะเสด็จ ประทับ อยู่ แต่ทั้งนี้ ไต มี เวลา พอ ที่ จะ ทรง พระ ราช
วินิจฉัย มาก ขึ้น จึง เสนอ ที่ ต้อง ใช้ เป็น เรื่อง รวบรวม บังคม ทูล
พระกรุณา เพื่อไต ทรง พระ ราชวินิจฉัย ใน ที่ระโห ถาน ข้อ
ราชการ ที่ ยัง คง กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ใน ที่เสด็จ อยู่ ก็ แต่
กิจ ราชการ เล็ก น้อย ขึ้น มี พอ ที่ จะ เบน ที่ เกิด ความ รั ก่อ ผู้ ไต

อินได้ฟังดังแต่ก่อน อีกประการหนึ่ง มหาตเด็ก ซึ่ง มาเข้าเวร
 ยามประจำอยู่รับราชการ เป็นอันมาก บัดนี้มีหน้าที่ถึงสี่เวร
 ยากที่ผู้รับราชการ จะศึกษาหาความดีได้ในกิจการทุกอย่าง ทั้ง
 เป็น การ เหลื่อ เพื่อ ถูกราชการ ก็มี ย่อมเป็นที่ให้บวชการ
 เวลาของผู้ที่ ต้อง เข้า มาประจำ อยู่ โดย มิได้มี การ เต็ม มีมือ อีก
 ประการหนึ่ง ผลประโยชน์ ที่ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ
 ราชทาน อยู่ใน กรม หาดเล็ก ทุกวัน ก็ต้องมี ส่วน เป็น อัน น้อย
 ถ้าผู้ที่จะตั้งหน้าทำการฝ่ายเดียว ผลประโยชน์ก็ไม่พอแก่การ
 เดียงชีพ ถ้าจะมีกิจการหากินของตนก็ต้องเกี่ยวข้อง อยู่ในหน้าที่
 เป็นเวรยาม มีพวกพวกล่วงฝ้าย ซึ่ง จะแสดง ผล อัน ดีในทาง
 ได้ไม่ได้ทั้งนี้ จึง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แบ่งปัน
 หน้าที่กรมมหาดเล็ก ลงเป็น แบบแผนให้สมควร กับ สัมมัตถเวลาของ
 ราชการ ซึ่งเป็น อยู่ในบัดนี้ เพื่อให้เป็น ประโยชน์ ทั้ง ฝ่ายราชการ
 แต่ผู้รับราชการ หรือ ผู้ที่มี ตำแหน่ง ราชการ ทุกฝ่ายดังนี้

๓ คือ ตำแหน่ง จางวาง มีหน้าที่เป็น ผู้ชี้ ขาด ผิดแต่ชอบในกรม
 มหาตเด็ก แต่เป็นผู้แนะนำ ชนบชรรวมเนียมแต่ตรวจตราจริตกิจวิยา
 มหาตเด็ก อันจะเข้าสู่น้ำพระที่นั่ง ณที่อง พระโรง ที่เสด็จ ออก
 ก็ดี ที่ ประพาศ ก็ดี แต่เป็นผู้รวบรวม รวบรวม ระเบียบ ยศ ระเบียบ
 ตำแหน่ง จำนวนคน แดอายุ พรรษกาล แห่ง ข้าราชการในกรม

มหาดเล็ก ตาม ข้อ บัง คับ ซึ่ง โปรดเกล้าฯ พระ ราช ทาน พระบรม
 ราชานุญาตใหม่ นั้น

๒ ตำแหน่ง เวร ศักดิ์ มี ตัว มหาดเล็ก เล็กไว้ แต่ จำเพาะ ๕๐ คน
 สำหรับ เปน เวร ยาม ประจำ รับ ราชการ จำเพาะ พระ องค์

๓ ตำแหน่ง เวร ฤทธิ เปน ที่ รวบรวม กรม รถม้า แด กรม
 โขน กรม พิณพาทย์

๔ ตำแหน่ง เวร สิทธี เปน ที่ รวบรวม มหาด เล็ก คง กรม
 ทั้ง ปวง ที่ สำหรับ ใช้ การ รักษา พระ ที่ นั้ง การ ตก แต่ง ทั้ง ปวง
 บรรดา มี ใน หน้า ที่ มหาด เล็ก

๕ ตำแหน่ง เวร เศษ เปน ที่ รวบรวม มหาด เล็ก ที่ มี ตำแหน่ง
 อัน มิ ได้ เข้า รับ ราชการ ใน เวร ศักดิ์ แด มหาด เล็ก บุตร ขำ
 ราชการ ทั้ง หาย ซึ่ง รับ ราชการ อยู่ใน กระทรง ต่าง ๆ ก็ ดี
 หรือ ที่ ยัง มิ ได้ มี ราชการ คง อยู่ใน กรม มหาด เล็ก ก็ ดี เพื่อ จะ ได้
 เล็ก ไป รับ ราชการ ใน หน้า ที่ กระทรง ต่าง ๆ แด เปน หน้า ที่ ซึ่ง จะ นำ
 บุตร ขำ ราชการ ถวาย ตัว เปน มหาด เล็ก แด เปน ที่ สืบ ได้ วิชา
 คุณวุฒิ ของ มหาด เล็ก ที่ ถวาย ตัว นั้น ด้วย เพื่อ มหาด เล็ก ทั้ง หาย
 จะ ได้ ตั้ง หน้า ศึกษา เอา ใจ ใส่ ต่อ กิจการ อัน เปน หน้า ที่ ของ ตน ตาม

พจนเกล้า ให้ธานี ชำนาญ เปน ประ โยชน์แก่ราชการ สืบ ไป
 ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเด็จ พระเจ้า ถุก ยาเธอ
 เจ้า พ้า สมมตวิงษ์ วัโรทัย ทรง บังคับ บัญชา การ ใน น้ำที่ จาง วาง
 มหาตเด็ก เพื่อ จะให้ จัด ราชการ ให้ เปน ไป ตาม ข้อ บังคับ ซึ่ง
 ได้ โปรดเกล้า ฯ ให้ ตั้ง ขึ้น นั้น ให้ ข้าราชการ ใน กรม มหาตเด็ก
 ปฏิบัติ ราชการ โดย น้ำที่ ตาม รั้ว ตั้ง สมเด็จ พระเจ้า ถุก ยาเธอ
 เจ้า พ้า สมมตวิงษ์ วัโรทัย ตั้ง แต่ วัน ที่ ได้ ออก ประกาศ นี้ ไป

ประกาศ มา ณ วันที่ ๓๐ เดือน มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๓๓๖

ประกาศตั้งโรงเรียน มหาดเล็ก

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบ
ทั่วกันว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เริ่มจัดตั้งโรงเรียน
สำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้น แต่ ร.ศ. ๑๓๗
การโรงเรียนนั้นได้เจริญขึ้นโดยลำดับ จึงพระราชทานพระบรม
ราชานุญาตให้นักเรียนในโรงเรียนนั้น ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก
มีตำแหน่งรับราชการ ใกล้ชิดพระองค์ต่อมา บัดนี้ทรงพระราช
ดำริเห็นควรจะให้โรงเรียนนี้มีนามสมแก่ที่นักเรียน ได้เป็น
มหาดเล็ก แด่สมกับประเพณีอันมีมาแต่โบราณ ที่ข้าราชการ
โดยมาก ย่อมได้ถวายตัวศึกษาราชการ ในกรมมหาดเล็กก่อน
ไปรับตำแหน่งในราชการ กรมอื่นนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการฝ่ายพลเรือน
นี้ นามว่า “โรงเรียนมหาดเล็ก” สืบไป และโปรดเกล้าฯ ให้
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๑ พระยาวิสุทธ
สุริยศักดิ์ ผู้จัดการ ๑ เจ้าหมื่นสรรพรพีชภักดี* ๑ เป็นกรรมการ
ตรวจตราและอำนวยความสะดวกโรงเรียนนี้ ให้มีความเจริญ
เรียบร้อยตามพระราชประสงค์สืบไป.

ประกาศมาณวันที่ ๑ เมษายน วันพฤหัสบดี ศก ๑๓๓

* เป็นพระยาบุรุษย์รัศมีราชพัสดภ

ประกาศ ตั้ง ผู้อำนวยการ โรงเรียน มหาเด็ก

มี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ จง ทราบ
 ทัดกันว่า ได้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียก นาม สถานที่
 ศึกษา ราชการ พอเรื่องว่า “โรงเรียนมหาเด็ก” แต่โปรดเกล้าฯ
 ให้ มี กรรมการ ตรวจตรา แต่ผู้อำนวยการโรงเรียน ตาม ประกาศ
 ลง วันที่ ๑ เมษายน วันโกสสินทร ศก ๑๒๓ แต่ภายหลัง ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้า หมื่น ศรี สวรรักษ์ เมื่อ เป็น
 หม่อม อมุดัตร์ วรพงษ์ เป็น กรรมการ เพิ่ม ขึ้น อีก คน หนึ่ง เจ้า
 หมื่น ศรี สวรรักษ์ ได้ ทำ การ ใน นาม ที่ ผู้อำนวยการ โรงเรียน เป็น การ
 เจริญ เรียบ ร้อย มา บัด นี้ จึง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 เจ้า หมื่น ศรี สวรรักษ์ ผู้ เป็น หัว หมื่น มหาเด็ก เวร เดช มี นาม ที่
 สำหรับ ผู้ กัด แด่ สอบ ความ รู้ มหาเด็ก ตาม ประกาศ กระแส
 พระบรมราชโองการ เปลี่ยน แปลง ราชการ กรม มหาเด็ก วัน
 โกสสินทร ศก ๑๓๖ เป็น ผู้ อำนวยการ โรงเรียน มหาเด็ก แต่
 ให้ คง มี กรรมการ ตาม เดิม เป็น ที่ ปกฏษา และ ช่วย จัด การ โรงเรียน
 ให้ เจริญ เรียบ ร้อย ตาม พระราชประสงค์ ลับไป

ประกาศ มา ณ วันที่ ๓๐ มกราคม วันโกสสินทร ศก ๑๒๒
 เป็น วันที่ ๑๒๘๔๓ ในรัชกาล บัด ยู่ ณ

สำเนา ถวาย พระหัตถ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดาวง
 ราชานุภาพ ถึง นักเรียน ที่ขึ้นไปฝึกหัด การ ตำรวจ ภูธร

—————
 คำกล่าว การ มหาศไทย

วันที่ ๒๒ เดือน พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๓

แจ้ง ความ มา ยัง นักเรียน มหาศไทย ที่ขึ้นไปฝึกหัด

การ ทหาร อยู่ แล้ว ณ เมือง นครราชสีมา

ด้วยได้ข่าว ทราบ มา ว่า นักเรียน บ่น ว่า เดือดร้อน เพราะ

ใน การ ที่ ฝึก หัด นั้น ครู ได้ บังคับ ให้ อยู่ ยาม แล ทำ การ บัด กวาด

ที่อยู่ เหมือน กับ พวก ตำรวจ ภูธร จึง จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ ว่า การ

ฝึกหัด แม้ เป็น ความ ลำบาก เหน็ดเหนื่อย หรือ ตู เป็น การ หยาบ

ประการใด เป็น ของ จำ เป็น สำหรับ ทหาร คือ ฝึก หัด ให้ รู้

หน้าที่ ของ พดทหาร ก่อน จึง เป็น นายได้ เมื่อ ตัว เรา รับ ราชการ

ทหาร ก็ เคย ได้ ฝึก หัด การ อย่าง ต่ำ เช่น นี้ มา เหมือน กัน จะ รัง

เกียจ ไม่ ได้ ถ้า รัง เกียจ ก็ คือ ไม่ รู้ ไม่ เคย แก่ การ ใน หน้าที่ ของ

พด ทหาร ถ้า ไม่ รู้ หน้าที่ พดทหาร แล้ว จะ เป็น นาย เขาก็ ไม่ ได้

จึง ชี้แจง มา ให้ ทราบ

(ตง พระนาม) ดำรง ราชานุภาพ

คำเตือนสติของ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์
 ให้แก่นักเรียนที่ไปเล่าเรียน ณ กรุงเก่า
 (คัดตามแบบซึ่งได้ใช้มาแต่ปี ๑๒๐๐)

นักเรียนทั้งหลาย

เวลานี้เป็นเวลาที่ดีที่ท่านทั้งหลายจะต้องย้ายไปเล่าเรียนไกล
 ออกไปหน่อย ซึ่งจะต้องห่างกันเสียครึ่งหนึ่งแล้ว ถึงแม้ว่าการ
 ที่จะไปเล่าเรียนชั้นนี้ ยังอยู่ในการดูแลปกครองของฉันทน์ก็จริง
 แต่ก็เป็นการที่ไกลหูไกลตาอยู่ ประการหนึ่งท่านทั้งหลาย
 ก็ยังอยู่ในระหว่างเวลาเล่าเรียน และบางคนก็ยังไม่นับว่า
 เป็นผู้ใหญ่แท้แล้วได้ จึงทำให้ฉันมีความห่วงใยที่จะแนะนำ
 และเตือนสติในการบางอย่างก่อนที่จะไป จึงจะขอชี้แจง
 ให้ฟังสักสองสามคำ

การที่ได้จัดการสอนวิชาเพิ่มเติมขึ้นอีกหลายอย่าง เพื่อ
 ให้นักเรียนมีความรู้ไว้เป็นทุนสำหรับรับราชการในเวลาข้างหน้า
 และได้มีการสอบไล่กันมาหลายครั้งแล้ว ฉันทน์ ขออย่า
 ให้นักเรียนทั้งหลายเข้าใจว่า การที่ได้เรียนแล้วนั้น เป็นอัน
 สำเร็จบริบูรณ์ วิชาความรู้ที่จะสอนยังไม่ได้จัด ยังไม่ได้มี

อีก หาดย อย่าง และถึง ว่าวิชา ที่ได้ เริ่ม สอน และได้ สวม ได้ บ้าง แล้ว ก็ ดี บาง ข้อ บาง คอย่าง ก็ ยัง ไม่ เรียบร้อย บริบูรณ์ เพราะ ฉนั้น อย่า ให้ ท่าน ทั้ง หาดย นี้ ถูก ใจ และ เชื่อ ความ รั ของ คน นั้น ว่า เพียง พอ เสีย แล้ว ขอ ให้ ท่าน ทั้ง หาดย นี้ มีความ อุดม หาร เขา ใจ ได้ ตรวจ ตรา คน ว่า คึก ษา ซัก ซ่อม ต่อ ไป เสมอ ใน การ ที่ จะ กระทำ และ แบบ แผน วิธี ต่าง ๆ ให้ ได้ ความ รั และ ความ สำนาญ เพิ่ม เต็ม ให้ มาก ขึ้น อยู่ เสมอ ไป จึง จะ เป็น คุณ แก่ ตัว ยิง ขึ้น ไป ใน ภาย หน้า.

ใน เรื่อง ที่ จะ สอน เหล่า นั้น มี เรื่อง สำคัญ อีก เรื่อง หนึ่ง ซึ่ง ได้ คิด ไว้ ว่า จะ ซัก นำ มา สอน แก่ นัก เรียน ทั่ว ไป แต่ ใน สมัย ที่ แล้ว มา นี้ ก็ ยัง หา ได้ ทำ แบบ แผน ขึ้น ให้ ท่าน ที่ จะ สอน ท่าน เหล่า นี้ ไม่ คือ ความ ประพติ คน ข้อ นี้ เป็น ข้อ สำคัญ ของ มนุษย์ ยิง นัก จึง จะ เว้น ไม่ ได้ ที่ จะ ชี้แจง แก่ นัก เรียน ให้ ทั่ว ไป ใน สมัย ที่ ฉนั้น ได้ มี ชื่อ ว่า เป็น ผู้ จัด การ คึก ษา ของ นัก เรียน หรือ เป็น ผู้ ปกครอง นัก เรียน อยู่ เพราะ ฉนั้น จึง จะ ได้ นำ มา ชี้แจง แก่ ท่าน เหล่า นี้ ใน เวลา เมื่อ จะ ห้าง กัน เสีย บัด นี้ ก่อน ที่ จะ ได้ มี คำ รั บ คำ รั สำหรับ สอน นัก เรียน ทั่ว ไป นั้น ได้

ขรรคมคา เกิด มา เป็น คน อะไร จะ เป็น การ สำคัญ ของ บุคคล ยิง กว่า ความ ประพติ นั้น หา มิ ได้ บุคคล ผู้ ไต่ ถึง แม้ ว่า จะ มี

ความรู้วิชา เป็น อย่างวิเศษ เพียง ไต แต่ไม่มี ความ รู้จัก ที่จะ
 ประพฤติดีแล้ว บุคคล ผู้ นั้น ก็ จะ ไม่สามารถ ที่จะ ใช้ วิชา ความ
 รู้ ซึ่ง ได้ เสร็จ เรียน ไว้ แล้ว ให้ เป็น ประโยชน์ เต็ม ที่ ได้ บุคคล ผู้
 นั้น ก็ ยาก ที่จะ จัด หา หรือ รักษา ไว้ ได้ ซึ่ง ความดี ขรรมตา ของ
 สิ่ง ไต ที่ รู้จัก เกิด มี ขึ้น ก็ ย่อม รู้จัก เบียด ไป และ หหมด ไป
 สิ่ง ไต มี เวลา เกิด ก็ ย่อม มี เวลาดับ ใคร มี ของ สิ่ง ไต ถ้า รัก ใคร
 ก็ ต้อง รักษา สงวน ของ สิ่ง นั้น ถ้า ไม่ รู้จัก รักษา ระวัง ก็ ย่อม จะ
 หหมด ไป ไซ้ด ไซ้ชย อย่าง หนึ่ง หรือ บุญ บาป มี อย่าง หนึ่ง ถ้า
 จะ มี ก็ มี ได้ ตาม เขา ว่า เขา ถือ แต่ ก็ ไม่ ไซ้ ของ ดาวร ที่ จะ ไม่
 รู้จัก หหมด เหมือน กัน ไม่ควร ที่ จะ เป็น สิ่ง นิยม ยินดี และ หวง
 ยึด หนอง ถือ เอา เป็น แก่น ดาวร คน ที่ นิยม ยินดี ถือ เอา สิ่ง เหล่า นั้น
 เป็น แก่น ดาวร ก็ อยู่ ใน ชนิด เดียว กัน กับ คน บาง จำพวก ซึ่ง
 หา กิน ด้วย การ พนัน อัน ไม่ พึง จะ นิยม เอา เป็น การ มั่น คง แก่น
 ดาวร ได้ คน ที่ แสวง หา ความดี ความ เจริญ ก็ ย่อม จะ ต้อง รักษา
 ความดี ที่มี อยู่ แล้ว นั้น ให้ ทรง ไว้ ได้ และ ประพฤติ ความดี
 ให้ ยิ่ง ขึ้น ไป เสมอ ความดี ที่ จะ มี มา ใหม่ จึง จะ เป็น เชื้อ เป็น
 ทุน เพิ่มเติม อบรม บำรุง ให้ ความดี ที่มี อยู่ นั้น เจริญ ขึ้น เสมอ คำ
 ที่ เรียกว่า “ผู้ดี” คน ทัว ไป มัก เข้าใจ ว่า เป็น คน ที่ เกิด
 ใน ภาวะ ชาติ ตระกูล อัน ไต หรือ เป็น คน ที่ มั่ง มี บริบูรณ์ ด้วย

ทรัพย์สินจะยศอย่างใด คำว่าผู้ที่สมควรจะเข้าใจให้ถูกนั้น
คือ ผู้ประพฤติดี คนที่เกิดในตระกูลที่เข้าใจว่าเป็นตระกูล
ผู้ดี แต่ถ้าไม่ประพฤติดี ความดีจะมีแก่ผู้นั้นอย่างไรได้
และเมื่อบุตรหลานในตระกูลผู้ดีไม่ประพฤติ ความดีแล้ว ตระกูล
นั้นก็เสื่อมทรามลงไป จนไม่มีใครรู้จักว่าผู้นั้นมี
ตระกูลสืบเนื่องมาแต่ผู้ดี หรือจะเรียกว่าผู้ดีได้ คนใดถึง
จะเกิดในตระกูลดี ถ้าประพฤติดีทำความดีก็จะมีผู้เชื่อถือ
และนับหน้าถือตา ยกย่องว่าเป็นผู้ดี เพราะเหตุที่ประพฤติดี
แท้จริงต้องเป็นเช่นนั้น

คนเรา ในเวลาที่เปลี่ยนจากเด็กขึ้นมาเป็นหนุ่ม ยังไม่
ถึงเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีสติขั้นหนักแน่น ได้แล้ว เวลานั้น
เป็นเวลาสำคัญ อยู่เวลาหนึ่ง ซึ่งความเพติดเพติ และความ
สนุกต่าง ๆ จะชักชวนให้ลุ่มหลงไปในสิ่งชั่ว ถ้าคนใด
ไม่มีสติ อารมณ์อันหนักแน่น หรือไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็น
เครื่องบ่วงกัน คนนั้นก็ย่อมจะเพติดเพติลุ่มหลงไปโดย
ไม่รู้รู้สึกตน หรือหักห้ามใจคนไว้ไม่ได้ ความประพฤติ
ก็จะดำเนินไปในทางชั่วอันจะนำมาซึ่ง ความเสียหายด้วยประการ
ต่าง ๆ คนที่มีความรู้วิชาแต่ลุ่มหลงไปในความสนุกเพติด

เพตินจนเสียคน ได้มีมาแก้เป็นตัวอย่าง อันจะนับประมาณ
มิได้ ตัวอย่างที่กล่าวนี้จะทำให้เห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าความ
วิเศษที่ตนได้ มีอยู่เท่าใด เมื่อไม่ประพฤติดีก็ จะไม่ทำให้
ผู้นั้นรักษาความดีไว้ได้ ผู้นั้นกว่าจะกลับคืนดีได้ก็ต้อง
เมื่อมีสติอารมณ์มาเหนี่ยวรั้ง ให้จัดหาสำนึกความดีใหม่

ความประพฤติผิดดัง กล่าว มาแล้วนี้ ว่าเป็นข้อสำคัญ
แล้วก็ยังไม่ว่าภัยเท่าความประพฤติผิด อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะ
ได้กล่าวต่อไป ข้อที่จะกล่าวนี้ คือ ความประพฤติผิดใน
อาการ กิริยาแห่งตนที่จะให้เสื่อมแก่ตำแหน่งของตน คือที่
จะรู้จักตัวเราเอง และรู้จักผู้อื่นให้ทั่วไป ที่เราจะเกี่ยวข้อง
ข้องด้วย การงาน หรือ พบปะ พุดจา ประการใด ผู้ดีใช้ว่าควร
แต่จะเคารพนอบน้อมผู้ใหญ่ อย่างเดียว ผู้ที่ควรเรียกว่าผู้
ดีจริง ต้องทั้งไม่หยาบคาย ร้ายกาจแก่ผู้น้อยด้วย เช่นกับ
ตัวอย่างว่า คนๆ หนึ่งไม่รู้ว่ามีผู้ใหญ่เดินมา ตั้งท่าจะเข้าไป
กระทำกิริยาหรือ วาจา หยาบคาย ต่อ ครั้นเมื่อรู้ว่าผู้นั้น
เป็นผู้ใหญ่ก็ตกใจลง กราบไหวขอขมาว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบ
ว่าโตเท่าไร จึงกระทำเช่นนั้น หวังจะเรียกว่าผู้นั้นเป็นผู้ดี
ไม่ได้ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ดีจริง ถึงจะไม่รู้ว่าท่านผู้นั้นเป็นผู้
ใหญ่ หรือรู้ว่าผู้นั้นเป็นไพร่ เดวอย่างไร ก็คงไม่ทำเช่นนั้น

การที่นับนอมชั่วแต่ผู้ใหญ่เรียกว่า “กตัญญู” และหยามคาย
ต่อผู้น้อยเรียกว่า “ดูหมิ่น” การที่นับนอมทั้งผู้ใหญ่และ
ไม่หยามคายต่อผู้น้อยด้วยเรียกว่า “อ่อนหวาน” หรือเป็น
คนมีสัมมาคารวะเป็น กิริยาของผู้ดี ผิดกันดังนี้ คนใดที่เชื่อ
ตัวว่ามีความรู้วิเศษ และจะเกรง กตัญญู นอบน้อมแก่ผู้ที่เห็นว่า
เขามีความรู้กว่า และดูหมิ่นผู้ที่ตนเข้าใจว่ามีความรู้ น้อย
เช่นนี้ก็ไม่ใช่คนที่ดีจริงแท้ รู้ว่าเขาไม่รู้ และเขาอยากจะรู้
ก็ควร จะชี้แจง บอกกล่าว ให้เขารู้ด้วย กิริยา อันดี ปราศจาก
ความถือเอียง หรือ ใช้ กิริยา วาจา อัน หยาม คาย ซึ่ง เป็น กิริยา
ดูหมิ่น ดังนี้ จึง จะ เรียกว่า ผู้นั้น เป็น ผู้ดีแท้

ถ้าผู้ใด ประพฤติ ผิด ดัง ที่ว่านี้ ย่อมมีโทษ คือ

- ชาติ ประโยชน์ตน (๑) ตนจะเสีย กิริยา ที่ จะ นับ ว่า เป็น
ผู้ประพฤติดีไม่ได้ (๒) จะทำไม่ ให้ท่าน ผู้ใหญ่ มีความ
เมตตา กรุณา (๓) เป็น เครื่อง ตัด รอน ความ สามัคคี ใน ระหว่าง
ตน กับ ชน ทั้ง หดาย (๔) ตัด ประโยชน์ กิจ ชุระ ของ ตนเอง ซึ่ง
จะ ได้ ขวาง สิ่ง ไต ๆ จะ พัง พา อาศัย ไร ไร ไม่ได้ (๕) ตัด ประโยชน์
สิ่ง ไต ที่ ตน ยัง ไม่ รู้ พอ ที่ จะ เรียน รู้ ให้ กว้าง ขวาง ขึ้น ไป ก็ จะ
ไม่มี ใคร กรุณา แนะนำ ให้ โดย ดี (๖) การ งาน สิ่ง ไต ที่ ตน

จะกระทำด้วยความรู้ของตนที่มีอยู่ ก็จะเป็นที่ตัดรอนความ
เต็มใจเชื่อถือของชนทั้งหลายให้น้อยลง โดยที่เขามีใ
นียมความประพฤติแห่งตนนั้น

ขาดประโยชน์ท่าน (๓) ทำความไม่คล่องสตวกให้

บังเกิดแก่คนทั้งหลาย ผู้ที่มีธุระเกี่ยวข้องกับนักเรียนผู้นั้น
(๒) ความรู้ที่ตนได้เล่าเรียนไปพอที่จะทำการงาน หรือจะ
นำแก่วัดให้รู้ต่อไปก็จะไม่เป็นประโยชน์แก่วัด (๓) ความ
ประสงค์ของราชการ ซึ่งได้จัดให้ผู้นั้นได้รับความสั่งสอน
วิชาความรู้ เพื่อจะได้รับราชการให้เป็นประโยชน์ ก็จะไม่
ประโยชน์มิได้ ความประพฤติไม่ดีดังกล่าวนั้นเป็นความเลียม
เลียมอันใหญ่ ซึ่งสามารถจะตัดรอนทศทอนความดี ตัดวาทนา
บารมีของคนผู้นั้น ให้เลียมลงไปกว่าคุณวุฒิของตน ซึ่งจะ
ได้รับความดียิ่งกว่านั้นได้ เพราะคนผู้นั้นได้จะตั้งตนเป็นผู้ดี
แต่ตั้งใจจะประพฤติการดีทำราชการส่นอง พระเดช พระคุณ ใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ได้ดีสืบวงศ์ตระกูลไป
ภายหน้า ควรที่จะละเว้นหลักเสียง กิริยาอันชั่วร้ายเช่นนี้
อย่าให้มีแก่ตนจงได้

ข้อสำคัญซึ่งบุคคลควรจะมี นั้นได้นำมากล่าวไว้ในที่
นี้ด้วย อีก อย่างหนึ่ง คือ ความไหวพริบที่จะรอบรู้ การงานให้

ทั้งนี้ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ใครจะจัดหามาหยิบยกให้ฉันไม่ได้
ได้แต่จะแนะนำให้ซักซ้อมฝึกหัดความคิด และ ตัดแปลงอธิบายใ้ใครย
ตนเอง คือ บุคคลผู้นั้น จะทำการสิ่งใด ต้องให้ มีความ
ไหวพริบรอบรู้ ๗ ประการ คือ

- (๑) รั้มมัญญ คือ รู้การ ผิดงละ ชอบ
- (๒) อັถกัญญ คือ รู้จัก ข้อ ความ ของ การงาน ให้ต้องแท้
- (๓) อັถคคัญญ คือ รู้จัก กำถัง ตน
- (๔) มัตถคัญญ คือ รู้จัก ประมาณ การ
- (๕) กาลัญญ คือ รู้จัก เวลา ที่ ควร
- (๖) บริสัฏญญ คือ รู้จัก ชนิด จำพวก ของ ชน ทั่ว ไป
- (๗) ปุคคตัญญ คือ รู้จัก ลักษณะ อาการ และ อธิเขาใ้ใครย
ของ บุคคล อื่น

สุภาสัต ๗ ประการ นี้ เ็น ข้อ ความ ตั้ง สอน ใน ทาง ชรรรม
เรียก ชื่อว่า “สัปปริสัทธิมม ๗ ประการ” มีมา ใน คัมภีร์
ซึ่ง เปน ต้น เติม สำนัษา ของ เรา คือ สอน ว่า บุรุษใด ซึ่ง เปน
ผู้ ริ ชรรรม ๗ ประการ นี้ แล้ว บุรุษผู้นั้น ก็ เปน ผู้ ควร ที่ จะ รับ
เกรียง ถักการ บขา ของ ชน ทั้ ปวง หรือ ควร จะ เข้า ใจ ว่า
ผู้ ไ้ ซึ่ง เปน ผู้ ริ ชรรรม ๗ ประการ นี้ แล้ว ผู้นั้น ควร เรียก ว่า
ผู้ ริ ชรรรม คือ องค์ ของ ผู้ ไ้ เปน ผู้ ที่ คน ทั้ หตาย ย่อม ยก ย่อง

นับถือ และฉันขอเต็มใจอีกประการหนึ่ง คือ เสนอญู
 ความรู้จักประเทศอื่น ควร ตามหลักที่เขาบัญญัติไว้ในสุภา
 สัตติประเทศอื่น และเมื่อพิจารณาตักก็เห็นเป็นสิ่งอันจำเป็นที่
 บุคคลพึงจะมี รวมเป็น ๘ ประการ. สุภาสัตติอันนี้ตามที่
 ฉันได้พบเห็นมาแต่ในทีที่ทั้งปวง เห็นว่าเป็นยอดของสุภา
 สัตติอื่น ๆ สำหรับบุคคลที่จะประกอบกิจการทั้งปวง ฉันจึงได้นำ
 มาฝากเอาไว้ในที่นี้.

ส่วนสุภาสัตติของใจมีอีก ๕ ประการ ซึ่งควรบุคคลที่จะ
 เป็นผู้ดีจะหลีกเลี่ยงไม่ให้มีในสันดาน คือ

ความถุกยาซึ่งกันและกัน	๓
ความเคียดแค้นพยาบาทต่อกัน	๓
ความมัวเมาเพติดะเพดินไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง	๓
ความโลภเจตนาจนเกินกว่าที่ควรจะได้หรือปราศณา
ที่ผิดธรรม	๓

ถ้อยคำที่ฉันได้นำมาฝากไว้ เป็นแต่กล่าวโดยย่อพอได้ให้
 แก่ท่านคร่าวหนึ่ง ยังมีเวลาพอที่จะเรียบเรียงให้พิศดารไม่
 แต่หวังว่าเพียงเท่านี้ ก็จะเป็นประโยชน์ติดตัวไป เพื่อเป็น
 เครื่องเตือนใจท่านทั้งหลายในเวลาใดเวลาหนึ่งได้.

(ลงนาม) วิสุทธสุริยศักดิ์

คำชี้แจงของเจ้าหมื่นศรีสวรรค์
 ในที่ประชุมนักเรียน
 วันเข้ารับราชการในโรงเรียนมหาดเล็ก

วันนี้เป็นวันแรกที่ข้าพเจ้ามารับหน้าที่ หรือว่าที่แท้ก็มาร่วมหน้าที่กับท่านนักเรียนทั้งหลาย เป็นโอกาสที่ข้าพเจ้าจะชี้แจงถึงหน้าที่ของเราเกี่ยวข้องกับกันอย่างไร

หน้าที่ของโรงเรียนมหาดเล็กนี้ คือจะทำอย่างไรให้นักเรียนมีความรู้วิชา แลความไหวพริบต่อราชการ ประกอบด้วย ความประพฤติ อธิยาไศรย ใจคอเรียบร้อยดีส่วนตัว แลมันอยู่ในความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลชาติบ้านเมือง ด้วยความจริงเป็นอยู่เช่นนี้ ท่านทั้งหลายพิจารณาดูก็จะเห็นได้ว่า ความจำเริญ หรือความสำเร็จของโรงเรียนนี้ จะเป็นได้ก็ด้วยตัวนักเรียนเอง ก็ดูถ้านักเรียนอุสาหะเล่าเรียน ให้มีความรู้ แลสังเกตความขึ้นตึกหนักเบาของราชการอยู่ แลประพฤติสิ่งที่ดีที่ชอบ แลไม่ทอดลอยต่อกิจราชการ อันเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่เป็นที่ตั้งของความ เป็น อิศรภาพ

แก่ชาติบ้านเมืองเราแล้ว ก็นับว่าเป็นนักเรียนผู้ปฏิบัติหน้าที่
ของ ตน ด้วยดี ยิ่ง มีนักเรียนเช่น นี้ มากเท่าใด ก็ยิ่งเป็น
ความเจริญ ของโรงเรียนเราเท่านั้น

จริง อยู่ ความ วิชา นั้น ถ้า มี ครู ดี ก็ เรียน ได้ ดี แต่ ถ้า
นักเรียนดี ถึง ครู พอ สดงาน ประมาท นักเรียน ก็ คง หา วิชา
ความรู้ ได้ แต่ ถึง ครู จะ ดี เพียงไร ถ้า นักเรียน ไม่ รัก วิชา
แล้ว จะ ทำ ให้ นักเรียน มี ความ รู้ ดี ไม่ได้ เพราะ ความ ดี ออก
จาก นิธิย ของ นักเรียน เอง ถ้า การ เถา เรเรียน อาศัย ไร แต่ ครู แล้ว
ความรู้ ของ มนุษย์ ใน โลก นี้ มี มี แต่ เต็ม มือ ตัว หรือ เลื่อน ไป ทุก ที่
หรือ ความ จริง หา เป็น เช่น นี้ ไม่ ความ รู้ คน ชั้น หลัง ยิ่ง
มาก ชั้น ทุก ที่ เพราะ มี ผู้ เสาะ หา ความ รู้ ด้วย ตน เอง ยิ่ง ชั้น เล่ม ๓

เมื่อ นักเรียน ทั้ง หลาย มี ความ รู้ ดี ก็ ว่า หน้าที่ ของ ตน ที่ จะ ทำ
ให้ ตน เป็น ผู้ มี ความ รู้ แต่ ความ ดี เช่น นี้ แล้ว ก็ เป็น หน้าที่ ของ
ครู แด่ ข้าพเจ้า เอง ที่ จะ รู้ ดี ว่า จะ ช่วย ช่วย นักเรียน ไม่ ให้ เสีย
เวลา ต้อง มา เรียน ผิด ทาง ครู ทั้ง หลาย แด่ ข้าพเจ้า เอง จะ ต้อง
ใฝ่ใจ ว่า มี เรื่อง อะไร ชัก ะไร ที่ สัมควร จะ ให้ นักเรียน รู้ ก็
จะ ต้อง ขวน ขวาย นำ มา สั่ง สอน แนะนำ โดย สุจริต ก่า ดั่ง ที่ จะ ทำ ได้

ข้าพเจ้า ได้ ว่า มา แล้ว แต่ ต้น ว่า ข้าพเจ้า มา รับ หน้าที่ หรือ

ว่าที่แท้ มา ร่วมน้ำที่ กับ ท่าน ทั้งหลาย เพราะความเป็น ที่ ๕
 แห่ง ความเจริญ หรือ ความสำเร็จในหน้าที่ ของเรา เกี่ยว กัน อยู่
 เช่นนี้ ข้าพเจ้าจึง ขอ ชี้แจง เป็น กว้าง ช้อมความ เข้าใจกัน
 ไว้ ให้ ชัด เจน แต่ เบื้อง ต้น เพราะ ข้าพเจ้า ได้ ชาว นักเรียน บาง คน
 พรารวม ถึง การ ที่ มา เค้า เรียน ใน โรงเรียน มหาเด็ก นี้ ไม่ได้
 ผล ประโยชน์ อันใด ถ้า จะ ไป หางาน ทำ ก็ จะ ได้ รับ เงิน เดือน
 แด้ว แต่ ว่า ข้อ ที่ เค้า เรียน ก็ เพิ่ม เต็ม ขึ้น ไม่มี ที่ สุด ข้าพเจ้า เห็น
 ว่า คำ กล่าว เช่นนี้ ออกจาก ความ ไม่ได้ พิจารณา นาน ที่ ของ
 เรา ให้ รอบ คอบ แต่ จะ ตอบ สั้น ๆ ถึง เรื่อง ผล ประโยชน์ ข้าพ
 เจ้า เห็น ว่า เป็น ปัญหา ที่ จะ คิด สั้น หรือ คิด ยาว ถ้า จะ คิด สั้น ๆ
 ลึก แต่ ว่า ได้ เงิน เดือน แด้ว เป็น แด้ว ไป ก็ ไม่ ต้อง เข้า โรงเรียน
 มหาเด็ก จริง อยู่ แต่ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า การ เรียน วิชา ที่ โรงเรียน
 มหาเด็ก ก็ เหมือน เป็น การ ลง ทุน ไว้ ผล ประโยชน์ ต่อ ไป จะ
 มัน คง แดง ออก งาม ตี

ข้อ ที่ ว่า การ เค้า เรียน ก็ เพิ่ม เต็ม ขึ้น ทุก ที่ ไม่ได้ ว่า เป็น
 การ ล่อน ผิด ทาง นั้น ข้าพเจ้า เห็น ว่า จะ ตอบ ด้วย ยก เรื่อง นิทาน
 มา เค้า ต่อ ไป นี้ ก็ ได้

มี โรงเรียน ใหญ่ แห่ง หนึ่ง ใน ประเทศ อเมริกา ผู้ บังคับ การ
 ต้อง การ ทรู รอง ซึ่ง มี ตำแหน่ง ว่าง อยู่ ตำแหน่ง หนึ่ง มี นัก เรียน

ซึ่งสอบไล่วิชาชั้นสูงได้ผู้หนึ่ง สุ่มๆ ขอ รับการว่า “ การเล่าเรียน ของ ข้าพเจ้าสำเร็จแล้ว ข้าพเจ้าจะขอรับตำแหน่ง ครู รของ นั้น ” ท่าน ผอ. บังคับการ มีผู้นั้น จึง ตอบว่า “ ออ. ท่าน สำเร็จ การ ศึกษา แล้ว หรือ ถ้าเช่นนั้น ก็ เชิญ ท่าน ออก จาก โรงเรียน ของ ข้าพเจ้า เสีย ทันที เพราะ ท่าน ก็ ตก ว่า ข้าพเจ้า แล้ว ข้าพเจ้า เอง ยัง ต้อง ศึกษา อยู่ เสมอ ยัง ไม่ เห็น ว่า การ ศึกษา สำเร็จ ลง ได้ การ ศึกษา ของ ท่าน สำเร็จ ท่าน ก็ เป็น เทวดา โรงเรียน ของ ข้าพเจ้า ไม่ สามารถ จะ รับ ท่าน ได้ ไหว ” นักเรียน ผู้นั้น ก็ ต้อง ออก จาก โรงเรียน แต่ ไม่ได้ ทำงาน อะไร เพราะ นักปราชญ์ ถือ ว่า การ ศึกษา เป็น ของ ไม่มี ที่ สุด ถ้า มี ชีวิต อยู่ ทั่ว ราบ ไต ก็ ควร จะ มี การ ศึกษา อยู่ ทั่ว ราบ นั้น คน ที่ ว่า ตัว ร ุ ้ จบ แล้ว นั้น ก็ แปล ว่า คน ไม่ ร ุ ้อะไร แต่ การ เล่า เรียน ที่ มี กำหนด ด้วย เล่ม สมุด แด่ หลัก สู ุ ทร นั้น ย่อม มี เขต ร คน อยู่ เอง การ เล่า เรียน ใน โรงเรียน มหา ด เด็ก เป็น โรงเรียน ใหม่ ก็ ต้อง แก่ ไข เพิ่ม เติม แบบ เรียน ให้ ทั่ว ทั่ว มาก ขึ้น ให้ ทั้ น ัก กาด แด่ เวลา แต่ ย่อ ่ สง ใส ย เคย ว่า นักเรียน จะ ต้อง คิด โรงเรียน อยู่ ไม่ ได้ ทั่ว การ เป็น แต่ จะ ต้อง หา ทุน ใว้ สัก ห. บั ทำ การ ให้ มาก ๆ เท่านั้น

วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ ๑๒๒

(ลงนาม) หม่อมอนุวัตร วรพงษ์.

บาณชีมหาตเล็ก สัญญา บัทร
รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๓๓

คำอธิบาย อักษรย่อ แห่ง นาม
เครื่องราชอิสริยาภรณ์ แด่ เจริญ

พ, ร.	พรัตน์ ราชวราภรณ์		
ภ, จ, ก.	ภราดร มหาจักรกรี บรมราชวงษ์		
ป, จ, ฉ.	ปฐุม จตุจอม เกด้า วิเศษ		
ป, จ.	ปฐุม จตุจอม เกด้า		
ท, จ, ฉ.	ทุติย จตุจอม เกด้า วิเศษ		
ท, จ.	ทุติย จตุจอม เกด้า		
ต, จ.	ตติย จตุจอม เกด้า		
ต, ฉ, จ.	ตติยานุ จตุจอม เกด้า		
ม, ช.	มหาวราภรณ์	ข้าง	เมื่อก ชั้น ที่ ๑
จ, ช.	จตุวราภรณ์	,,	,, ๒
น, ช.	นิภาภรณ์	,,	,, ๓
ภ, ช.	ภุชนาภรณ์	,,	,, ๔
ท, ช.	ทิพยาภรณ์	,,	,, ๕

ม, ต, ม.	มหาสมุทรภรณ์	มกุฏสยาม	ชั้นที่ ๑
จ, ม.	จุลสมุทรภรณ์	๖๖	๖๖ ๒
ม, ม.	มณฑลนาภรณ์	๖๖	๖๖ ๓
ภ, ม.	ภักตราภรณ์	๖๖	๖๖ ๔
ว, ม.	วิจิตรภรณ์	๖๖	๖๖ ๕

ร, ต, ม.	เหรียญคุณวุฒิ มาตรา
พ.	เข็มราชการ ไม้ พระองค์
ผ.	เข็มราชการ แผ่นดิน
ศ.	เข็มศิลปวิทยา
ร, ร.	เหรียญรัตนาภรณ์
ร, บ, ม.	เหรียญบุษปมาตรา
ร, จ, ม.	เหรียญจักร มาตรา
ร, จ, พ.	เหรียญจักร พรวติ มาตรา

บาลีชี้ มหาตเด็ก เวร ศักดิ์

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยาบุรุษรัตน ราช พัดถน	นพ	จางวาง	ท,จ,ว. น,ช. ม,ม. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๓	
เจ้าหมื่น สรรพ เพ็ชร ภัคดี	เพิ่ม	หัวหมื่น	ว,ม. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๔	
หลวงศักดิ์	อ้น	นายเวร	ภ,ม. ท,ช. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๕	
นายจ่าง	สาย	จ่า	ท,ช. ว,ม. ร,ร. ๕	ยก ไปเป็น จางวาง มหาตเด็ก สมเด็จพระ บรมโอรสา ธิราช
นายจ่าง	ชม	จ่า	ภ,ช. ภ,ม. ร,ต,ม. พ.	
นายจ่าเรศ	เดือน	จ่า	ท,ช. ว,ม.	

บาญชี มหาต เล็ก เหวร ศักดิ์

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ ตรา	หมายเหตุ
นาย ชัน	ม.ว. สิงห์ นัท)	หุ้มแพร	ว,ม.	
นาย เส้นท์	เอม	หุ้มแพร		
นาย เต๋อ อากูช	ม.ด. เซ็อ	หุ้มแพร	ว,ม.	
นาย สุจินดา	ม.ว. ฎก	หุ้มแพร	ว,ม.	
นาย พด พ้าย	ม.ว. เต็ก	หุ้มแพร		
นาย พิไทรราชกิจ	นน	หุ้มแพร	ต,อ,จ. ว,ม.	
นาย พิจารณ์ ธรรมกิจ	ทบฑิม	หุ้มแพร	ว,ม.	
นาย พิจิตร ธรรม การ	เส็งยม	หุ้มแพร	ว,ม.	
นาย บำรุง ราช บทมาดย์	เล็ก	หุ้มแพร	ท,ช. ว,ม.	
นาย บำเรอ บรมบาท	ถ้วน	หุ้มแพร		
นาย เส้นองงาน ประกาศ์	ตี	หุ้มแพร	ว,ม. ร,ร. ๕	

บาญชีมหาด เล็ก เวร คักดี

นาย ยศ	นาย เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรรย่อตรา หัมาเยศุ
นาย ไชย ขรรค์	ชม	หุ้มแพร	ว,ม.
นายราชภักดิ์ภักดี	กระจำง	หุ้มแพรพิเศษ	ว,ม.
หลวง ราชบุตร บำรุง	} เนตร		ท,ช. ว,ม.
หลวง ขาววรงค์ พิเศษ		} เขียว	
นาย รอง กวด	ฉัตร	นาย รอง	
นาย รอง ชัน	ม.ว. เจริม	นาย รอง	
นาย รอง ฉัน	อรุณ	นาย รอง	
นาย รอง ชิต	ม.ต. เกษ	นาย รอง	
นาย รอง สนิท	เพิ่ม	นาย รอง	
นาย รอง เสน่ห์	ม.ว. ทวี	นาย รอง	
นาย รอง เด่ห์อาดูช	แม่สี	นาย รอง	
นาย รอง สุจินดา	สง่า	นาย รอง	
นาย รอง พดพัน	ม.ว. อรุณ	นาย รอง	

บาณชื่มหาดเล็กเวร คักดี

นายชื่	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นายรองพิไชย } ราชกิจ }	ช้วน	นาย รอง		
นาย รอง บำเรอ } บรมบาท }	วง	นาย รอง		
นาย รอง บำรุง } ราช บรมมาตย์ }	ผั	นาย รอง		
นาย รอง เต๋นอ } งาน ประกาศ }	หวน	นาย รอง		
นาย รอง ต้นของ } ราช บรรหาร }	ต๋อน	นาย รอง		
นาย รอง ต้วรพ } วิไชย }	ศิริ	นาย รอง		
นาย รอง พิจารณ } ต้วรพกิจ }	เตียง	นาย รอง		
ขุนวิจาร์ณ ภัณฑ } กิจ }	ต๋อน			

บาญชี มหาตเล็กเวร สิทธิ

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษร ย่อ ตรา	หมายเหตุ
พระยา วรพงษ์ พิพัฒน์	ม.ว.เย็น	จาง วาง	ท,จ,ว. จ,ม.	ค. พ. ร,ร. ๓
			น,ช. ร,ต,ม.	
เจ้า หมื่น เต็มใจ ราช		หัว หมื่น		ว่าง
หลวง สิทธิ		นาย เหว		ว่าง
นาย จำ ยอด	ม.ว.เหมือน จำ		ภ,ม.	
หลวง พิทักษ์มานพ รักษา	น้อย		ท,ช. ว,ม.	
หลวง สราญรมย์	ม.ว.เฉื่อย		ว,ม.	
หลวง สกต พิมาณ	บุญ		ท,ช.	กรมวังนอก ยก มา
นาย จำ นิตย์	ม.ว.วาศ		ว,ม.	
นาย บริศาราช	ชุ่ม			
ขุน เชนจ บกัณ ทกัจ	พื่อน		ท,ช. ร,ร. ๕	
ขุน เชนจ ติวรัณท การ	หยอง		ว,ม.	

บาณชีมหาคเล็กเวรสิทธิ์

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ	ตรา	หมายเหตุ
ขุนวิจิตร ภักตการ	เรือง			ว,ม.	
ขุนศรีสุทโฆโฆชน์	ทิน			ว,ม.	
ขุนสิทธิ์ ตรุณเชษฐ		สารวัตร	ใหญ่		ว่าง
หลวงตฤสิตวัน วิจารณ์	ใจ	หลวงตฤสิต		ว,ม.	
หลวงบริหาร วนารมย์	ม.ว.รังษี	หลวงตฤสิต		ท,ช.	
หลวงมานิต นฤบดีรินทร์	เสน	หลวงตฤสิต			
หลวงขรินทร์ภักดี	สาย	หลวงตฤสิต			
ขุนพฤษการ ประสิทธิ์	จัน	หลวงตฤสิต			
ขุนทุมกิจอุปกรณ	ชำ	หลวงตฤสิต			
ขุนภเบนทร์ สวามิภักดี	เพ็ง	หลวงตฤสิต			

ปาณีสึ มหาต เล็ก เหว ฤทธิ

นามยศ	นามเต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
เจ้าหมื่น ไวย วร นารถ	ม.ต.วราห์	หัวหน้า	ต,จ. ก,ช.	
			ว,ม. ร,ต,ม.	
			พ.	

หลวงฤทธิ		นาย เหว		ว่าง
นาย เจ้าเรศ	เลื่อน	เจ้า	ท,ช. ว,ม.	ไปทำการ } เวร ศักดิ์ }

หลวง ทรง พดราบ	สัมบุญ	สมุหเจ้า	} ว,ม.
		กรม อัคร	
		ราช ชวา.	

หลวงรต รัตนาศน์	ถ่าย	เจ้ากรมรต	ว,ม.
-----------------	------	-----------	------

จมีน ยุทธ พิไชย	ศรี	ปลัด กรม	} ชวา
		อัคร ราช	
		ชวา	

จมีน ไกร เพ็ชร	แดง	ปลัด กรม	} ชัย
		อัคร ราช	
		ชัย	

บาณชี่มหาดเล็ก เวร ฤทธิ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
ขุน ตุงกั ดงคราม	น่วม	ปลัด กรม	}	}
		ม้าแข่ง	}	}
		ขวา		
พัน ทรง พถवार	พถย	ปลัด กรม	}	}
		ม้า ต้น ขวา	}	}
หลวง ประดิษฐ์ ไพเราะ	ตาบ	ปลัด จางวาง	}	}
		กรม มหาด	}	}
		เล็ก ฝ่าย	}	}
		พระราช วัจ	}	}
		บวร.		
หลวง สำอาง คนตรี	พถบ	เจ้า กรม	}	}
		พิณพาทย์	}	}
ขุน เลื่อนา คูริยางค์	แหม่ม	เจ้า กรม	}	}
		พิณพาทย์	}	}

บาณชี่มหาดเล็กเวรฤทธิ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ ตรา หมายเหตุ
ขุน ประคัมภีรมย์	เดื่อม	มีตำแหน่ง ราชการใน กรมมหาด เล็กพิณ พาทย์.	}
ขุน นัฏกานุรักษ์	สุด	ผู้กำกับ กอง ทหาร กระบี่ กรมโขน	

บาญชี มหาดเล็ก เวร เศษ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
เจ้าพระยา นรวิทย์ ราช มานิต	โต	จางวาง	ป,จ. ม,ต,ม.	เบี้ยบำ นาญ
			จ,ช. ร,ร.	
			ร,จ,พ. ร,ป,ม.	
			ร,ต,ม. พ.	
			ร,จ,ม.	
พระยา นรฤทธิ ราชหัย	ทองดี	จางวาง	น,ช. ม,ม.	เป็น ราช องครักษ์ พิเศษ
			ร,จ,ม. ร,จ,พ.	
			ร,ต,ม.	
พระยา ศิริ ด้ดัย สถิตย์	ฉันทร์	จางวาง	ม,ม. ภ,ช.	เบี้ยบำ นาญ
			ร,จ,พ. ร,ต,ม.	
			พ.	

บาณชี้มหาต เล็ก เวร เทช

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ/ตรา	หมายเหตุ
<u>กอง ทบียน</u>				
เจ้าหมื่นศรีสวรรค์	ม.ว.จิตร	หัวหมื่น	ม,ม.ภ,ช.	เป็นผู้ช่วย ราชเลขา นุการ
หลวงเทศ	กริม	นายเวร	ภ,ม.ท,ช.	ทำการ โรงเรียน ราชกุ मार ด้วย
นายจ่าง	ชม	จ่า	ภ,ช ภ,ม. ร,ต,ม. พ.	ไปทำการ เวร คักดี
ขุนเทศ ตระณ วัณ	โต	สารวัดใหญ่		เบี้ยหวัด
<u>กอง โรงเรียน</u>				
พระเจ้าห้อง ยาเขอ		กรรมการ	ภ.จ,ภ. น,ร.	เสนาบดี
กรมหลวง ดำรง			ป,จ,ว. ม,ช.	ระทรง
ราชา นุภาพ			ม,ต,ม. ร,ต,ม.	มหาต
			ผ. พ. ร,จ,ม.	ไทย
			ร,ร. ๒	

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
พระยาบุรุษย์รัตน ราชพัตถภ	นพ.	กรมการ	ท,จ,ว. น,ช.	จางฉาง
				ม,ม. ร,ต,ม. มหาด พ. ร,ร. ๓ เด็ก
พระยาวิสุทธสุริย ศักดิ์	ม.ว.เมียบ	กรมการ	จ,ม. น,ช.	ปลัดชูถ
				ต,จ. ร,ต,ม. ผดของกระ ทรวง ชรรวมการ
เจ้าหมื่นศรีธรรมรักษ์	ม.ว.จิตร	กรมการ แต่เป็นผู้ อำนวยความสะดวก	ม,ม. ภ,ช.	ผู้ช่วย ราชเลขา นุการ
พระเทพ ตรีณา นุศิษย์	เซย	อาจารย์	ท,ช. ว,ม. ร,ต,ม, พ.	
หลวงเชษฐกา โรวาท	พร้อม	อาจารย์		
หลวงบรร โณวาท วิจิตร	ต๋อง	อาจารย์		
หลวงวิเทศ วิทยา นุศาสตร์	พูน	อาจารย์		

ปาณฺยชฺฌิมหฺตเด็กเวรเตช

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
<u>มหาดเล็ก บรรดาศักดิ์</u>				
พระยาสุริยานุวัตร	เกิด	พิเศษ	ม,ต,ม. ท,จ,ว.	อรรคราช } ทต ที่กรุง } ปารีส }
พระยาวิสุทธสุริย } ศักดิ์	ม,ว.เบ็ญ	พิเศษ	จ,ม. น,ช. ต,จ. ร,ต,ม.	ปลัดทูล } ฉลองกระ } ทรวง } ธรรมการ }
พระยา วรสิทธิ์เสด็จ } วัตร	ไต้ฮัก	พิเศษ	ม,ม. ท,ช.	ข้าหลวง } เทศาภิ } บาล มณฑ } ลพบุรี }
พระยานวิศรราชกิจ	ด้าย	พิเศษ	ม,ม. ท,ช.	อรรคราช } ทต ที่กรุง } โตเถียว }
พระยา บรมบาท } บำรุง	แย้ม	พิเศษ	ภ,ม.	ข้าหลวง } นคร น่าน }

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นามเต็ม	ตำแหน่ง	อัครย้อยตรา	หมายเหตุ
พระยาประสิทธิ์ ศุภการ	ม.ด.ดม้าย	พิเศษ	ภ,ม. ว,จ,พ.	เบี้ยหวัด
พระครูณรักษา				
พระพัฒนานุรักษ์	สง	ปลัด จางวาง	ต,จ. ท,ช.	เบี้ยหวัด
พระอุตรพิศดาร		พิเศษ		ว่าง
นายจ่ายอดยศ สถิตย์	หมิว	พิเศษ	ภ,ม. ท,ช.	เบี้ยหวัด
หลวงนิพัทธกุล พงษ์				
หลวงสรพจน์พิจิตร				ว่าง
หลวงภักดีบรม นารถ	ฉันท	พิเศษ	ท,ช.	รับราชการ กรม ทหารเรือ
หลวงราชพงษ์ภักดี				

บัญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ			
หลวงราชตรุณรักษ์	ม.ว.สอาด	พิเศษ	ท,ช. ว,ม.	เม็ย หัวัด			
หลวงพัถถภรรักษ	นิต	พิเศษ	ท,ช. ว,ม.				
หลวงอภิรักษ์ราช ฤทธิ์	นภยง	พิเศษ	ว,ม.	เดชานู การ สม เด็จ พระ บรม โอ รดาธิราช			
หลวง ตรุพรต บริมาต					ทัต	ร,จ,พ.	เม็ย หัวัด
หลวง การ เตน กิจ บริรักษ					แสง		
ขุน สุ่มทโคจร							ว่าง
ขุน สาคกร วิไสย	สาคกร		ว,ม.	เม็ย หัวัด			
ขุน ชดาโดย ไกภถ	ฉ่า			เม็ย หัวัด			
ขุนสิงหฬ สาคกร				ว่าง			

บาณีย์ มหาตเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นาม เต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
ขุน วิสุท ขันตา จารย์	}	พิเศษ		ว่าง
ขุนธรรมาภค	พาทย์	ให้	พิเศษ	รับ ราช การ กระ ทรวงคลัง
ขุน อุตทกการี	แพว		พิเศษ	ว,ม. รับ ราช การกรม ศุขา ภิบาล
<u>หม่อม ราชินิกุล</u>				
หม่อมอนุรุธเทวา				ว่าง
หม่อม นเรนทร์ ราชา	}			ว่าง
หม่อม นราธิราช				ว่าง
หม่อม เทวาธิราช	แดง		ภ,ช.	เลี้ยง หวัด
หม่อม ราชไธไทย	โต๊ะ		ว,ม.	เลี้ยง หวัด

भाग्यचिन्महाकटीकवेरकेषु

नास्यक	नाम देम	तां हेनंग	अक्षरयौतवा	हुमाय हेतु
हमोम खादि देखुत्तुम	सुतानुगत		म, म. र, ग, म.	देना चिगर तहार भग.
			र, क, म. क.	
हमोम पोख्यन्तु तेप	पिन		ग, म.	रिभ राख कारु कर्म तहार रेओ
हमोम भातराखा	तो		ग, ख. ग, म. र, ग, प.	तहार भग
हमोम दारंग रामकुत्थि	खेओ		ग, म.	तहार भग
हमोम त्थकिक्का देख				वांग
हमोम मनुवत्तव वण्ण				वांग
हमोम अनुवण्ण वर पिम्म	सांवेग		ग, ख. ग, म.	करे त्थवण्ण परकत्त
हमोम निवत्थ ओत्तर वण्ण	पयोम		ग, ख. व, म.	कर्म परे ओत्तक्खण्ण

บาญชีไม้หาคเล็กเวร เดช

นาม ยศ	นาม เดิม	ตำแหน่ง	อักษร ยศ ตรา	หมายเหตุ
หม่อม อุดม พงษ์ เพ็ญ สวัสดิ์	}	ประยูร	ม,ม.	กระทรวง มหาดไทย
หม่อม อนุพันธ์ ศิริ วงษ์				
หม่อม ศิริ พงษ์ อนุพันธ์	}	เพิก	ท,ช. อ,ม.	ช่าง เขียน
หม่อม ศิริ พงษ์ อนุพันธ์				
หม่อม อมร วงษ์ วิจิตร	}	ปฐม	ภ,ม. ท,ช.	ช่าง เขียน
หม่อม สดี พงษ์ เพ็ญ ภาค				
หม่อม สดี พงษ์ เพ็ญ ภาค	}	ตัว	อ,ม.	
หม่อม สดี พงษ์ เพ็ญ ภาค				

มหาดเล็ก ส้มทบ

นาย ฉน์	เ ^๕ เอ่อม	หุ้มแพร ต้น เชือก เหวศักดิ์	อ,ม. ร,ร. ๕	
นาย ชิต	เจ ^๕ ริญ	หุ้มแพร ปลาย เชือก เหวศักดิ์	ท,ช. อ,ม.	เบ ^๕ ย หวัด

บัญชีหมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นาย กวด	โต๊ะ	หุ้มแพรปดาย เชือก เวกฤทธิ	ท.ช. ๑,ม.	เรียนหนังสือ หมาย
นาย พดพัน	เฮม	หุ้มแพร	ท.ช. ๑,ม.	เบี้ยหวัด
นาย ต้นอง ราช บรรหาร	บุตร	หุ้มแพร	๑,ม.	เบี้ยหวัด
นาย ด้รพวิไชย	เซน	หุ้มแพร	๑,ม.	
นาย พินิจ ราชการ	บ๊ว	หุ้มแพร	๑,ม.	
นาย วรกิจบรรหาร	นาก	หุ้มแพรพิเศษ	๑,ม.	โรงเรียน ราชกุมารี
นาย รong พดพ่าย	บ๊ว	นาย รong		
นาย รong พินิจ ราชการ	แฉ่ง	นาย รong	ร.ร. ๕	กรมทหาร เรือ

บำนาญให้มหาดเล็กเวรเทศ

นาม ยศ	นาม เดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อ	ตรา	หมายเหตุ
นาย รong พิจิตร สรพการ	}	สวัสดิ์	นาย	รong	
นาย รong ไชยขรรค์		นิถ	นาย	รong	กรมศุขา ภิบาล
ขุน ศักดิ์ ตรุณพิจิตร		ทอง	ตำรวจ	วัดใหญ่	เบี้ยหวัด

มหาดเล็ก

ฝ่าย พระราชวัง บวร

พระยาบำเรอ บริรักษ์	}		จาง	วาง	ว่าง
พระยาภิศักดิ์ภิบาล			จาง	วาง	ว่าง
พระสุนทรานุกิจ			ปลัด	จางวาง	ว่าง
หลวงประดิษฐ ไพเราะห์	}	ตาม	ปลัด	จางวาง	อยู่เวรฤทธิ

เวร ขีดภิบาล

จมน มหาดเล็ก		หัว	หมื่น		ว่าง
--------------	--	-----	-------	--	------

บัญญัติมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเดิม	ตำแหน่ง	อักษรย่อครุฑ	หมายเหตุ
หลวง ขิต ภูบาล	แดง	นายเวร	ว,ม. ร,จ,พ.	เบี้ยหวัด
นายจำนิตย์	ม.ว. วาศ	จำ	ว,ม.	เวรสิทธิ์
นาย ถดอง ไนย นารถ	แป๊ะอ้ง	หุ้มแพร ต้น		กรมศุขากิ บาดเหนือ
		เชือก		
นาย พิทักษ์ ราชา	คำ	หุ้มแพร		เบี้ยหวัด
นาย ราชารักดี	อรุณ	หุ้มแพร		เบี้ยหวัด
นาย นรินทร์ ธิเบศร์	ปดิม	หุ้มแพร		
นาย บำเรอ ราชา		หุ้มแพร		ว่าง
<u>เวรชาญ ภูเบศร์</u>				
จมีน เด็ก ชาย	ดัมบุญ	หัวหมื่น	ท,ช. ว,ม.	เบี้ยหวัด
หลวง ชาญ ภูเบศร์	เพิ่ม	นายเวร		เบี้ยหวัด
นาย จำจิตร ภูถ	ตรี	จำ	ว,ม.	มณฑล พายัพ
นาย ปรีดา ราช	ชุ่ม	หุ้มแพร ต้น		ทำ การเวร สิทธิ์
		เชือก		
นาย ราช บริรักษ์		หุ้มแพร		ว่าง

บาญชีมหาดเล็กเวรเทศ

นามยศ	นามเต็ม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นายราชจินดา	อรุณ	หุ้มแพร	ว,ม.	เบี่ยงหวัด
นายเนเรศร์ ธีรภักษ์	จัน	หุ้มแพร	ว,ม.	กรมกระ ด่าบน์ ดีธิการ
นายนรา ธิบาล	ม.ต.เหมาะ	หุ้มแพร		
<u>เวรเส้นห้รักษา</u>				
จมีน มหา ติหนัก	มานพ	ห้ว หมั้น	ภ,ม.ท,ช.	รับราช การ กระ ทรวงพระ คตัง
หตวงเส้นห้รักษา	เผือก	นายเวร	ว,ม.	
นายจำ สร วิชิต	พุ่ม	จำ	ว,ม.	เบี่ยงหวัด
นายสุริยาอุช	ตั้งช	หุ้มแพร ตัน เซือก	ว,ม.	เบี่ยงหวัด
นายรักษ ภูมินทร์	ชิน	หุ้มแพร		กรมทหาร เรือ
นายภักดี นารด		หุ้มแพร		

บาญชี มหาตเล็ก เวร เตช

นาม ยศ	นาม เตม	ตำแหน่ง	อักษรย่อตรา	หมายเหตุ
นาย ทรง ใจ รักษ์	สุดใจ	หุ้มแพร	จ,ม.	เบีย หวัด
นายพิศวดสรพรภิจ	ฟู	หุ้มแพร	ท,ช. จ,ม.	เบีย หวัด
<u>เวร มหา ใจ ภักดิ์</u>				
จมีน จิตร เสนห์	มัย	หัว หมั้น	ท,ช. จ,ม.	ทหาร เรือ
หลวง มหาใจภักดิ์	ตริก	นายเวร	จ,ม.	เบีย หวัด
นายจำเนตร	เค็ดม	จำ	จ,ม.	รับราช การ กระ ทรวง พระ คลัง
นายสุด จำดอง	ถม	หุ้มแพร ต้น เชือก	จ,ม.	มณฑล อิสาน
นายราชจำนง	อุ้น	หุ้มแพร	ภ,ม. ท,ช.	เบีย หวัด
นายจง ใจ ภักดิ์	หัด	หุ้มแพร		มณฑล ราชบุรี
นายวิภษ์ภูวนารถ	วาง	หุ้มแพร	จ,ม.	เบีย หวัด
นายจิตร ปรินษา		หุ้มแพร		วาง

บาณผู้มีหนวดเล็กตามลำดับอักษร

ก

กฤษ์ เตน กิจ นริวัณษ์	} (แสง) ทดวง		เวร เศษ
กวด		(โต๊ะ) นาย หุ้มแพร	เวร เศษ
		ท.ช. ว,ม.	
กวด	(ฉัตร) นาย รong		เวร ศักดิ์
โกธ.เพ็ชร์	(แสง) จมื่น	ปลดภรมอศวราช ชาย	} เวร ฤทธิ

ข

ขัน	(ม.ว.สิงหนท) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
		ว,ม.	
ขัน	(ม.ว.เจิม) นาย รong		เวร ศักดิ์

จ

จตุ ใจภักดิ์	(หัตถ์) นาย	หุ้มแพร	เวร เศษ
จิตร นฤต	(ตรี) นาย จำ		เวร เศษ
		ว, ม.	
จิตร ปรีชา	นาย	หุ้มแพร	ว่าง

บาญชีมหาดเล็ก ตามลำดับอักษร

จิตรเส็นท์ (มัย) จมื่น หัวหมื่น ๖ เหวตช
ท,ช. ๑,ม.

เจนจิตรภักทการ(หยง) ชุน เหวตช
๑,ม.

เจนจภักทการ (พ้อม) ชุน เหวตช
ท,ช. ๖,๖. ๕

ฉ

ฉตงไยนารท (เป็ดง) นาย หุ้มแพร เหวตช
ฉัน (เอ้อม) นาย หุ้มแพรตันเชือก เหวตช
๑,ม. ๖,๖. ๕

ฉัน (อรุณ) นาย รง เหวตช
๕

ช

ชดาไย ไกกด (ฉ่า) ชุน เหวตช

ชาญญูเบศร์ (เพิ่ม) หตวง นาย เหวตช

ชาติเดช อุดม (สท้านกดาง) หม่อม ราชนิกุล เหวตช
ม,ม. ๖,๖,๑,ม.

๖,๖,๖. ๕ (๖,๖,๖)

บาญชีมหาศเล็ก ตามลำดับอักษร

ชิต	(เจริญ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
ชิต	(ม.ถ.เกษ)	นาย	รอง	เวร ศักดิ์
ชิต ภูบาล	(แสง)	หลวง	นายเวร ว,ม. ร,จ,พ.	เวร เตช
เชษฐกาโรวาท (พร้อม)		หลวง	อาจารย์	เวร เตช
ไชยขรรค์	(ชม)	นาย	หุ้มแพร ว,ม.	เวร ศักดิ์
ไชยขรรค์	(นิถ)	นาย	รอง	เวร เตช
ค				
ครุณ รัชชา	(กัน)	พระ	ปลัดจางจาง ภ,ม. ร,จ,ม. ร,จ,พ.	เวร เตช
คุรงค์สังคราม (นุ่น)		ขุน	ปลัด กรมม้า แข่ง ขวา	เวร ฤทธิ
คุตติควนิวจารณ์ (ใจ)		หลวง	สวน คุตติ	เวร สัทธี
เด็กชาย (สมบุญ)		จมื่น	หัว หมื่น	เวร เตช

บาณซีมหาดเล็ก ตาม ถ้ำคืบ อักษร

เดช (กริม) หดง นายเวร เวรเดช
ภ,ม. ก,ช.

เดช ตฤณรักษ์ (โต) ชุน สารวัดใหญ่ เวรเดช

ตำรง ราชา นุภาพ พระเจ้า น้อง ยาเชอ เวรเดช
กรมหดง
ภ,จ,ก. พ,ร.
ป,จ,ว. ม,ช.
ม,ถ,ม. ร,ต,ม.
ผ. พ. ร,จ,ม.
ร,ร. ๒

ตำรง รามฤทธิ (เชื้อ) หม่อมม ราชนิกุล เวรเดช
ภ,ม.

ค

ตฤพรค บรืบาด (ทัด) หดง เวรเดช
ร,จ,พ.

๖

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

ท

ทรงใจรักษ์ (สุดใจ)	นาย	หุ้มแพร	เวรเทศ
	จ,ม.		
ทรงพลภาร (พลอย)	พัน	ปลัดกรม ม้าต้นขวา	เวรฤทธิ
ทรงพลรบ (สมบุญ)	หลวง	สมุหเจ้ากรม อัครราชขวา	เวรฤทธิ
ทศทิศภักไตช	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
ทุมกิจอุปกรณ (ชำ)	ขุน	สวนตูลิต	เวรสิทธิ
เทพวณานุกสิษฏ์ (เชย)	พระ	อาจารย์	เวรเทศ
	ท,ช. จ,ม.		
	ร,ค,ม. พ.		
เทวาธิราช (แดง)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเทศ
	ภ,ช.		
ธ			
ธราภาคพาที (ไห้)	ขุน	พิเศษ	เวรเทศ
ธรินทร์ภักดี (งาย)	หลวง	สวนตูลิต	เวรสิทธิ
ธรราศศิพิเศษ (เขี้ยว)	หลวง		เวรศักดิ์

บัญญัติมหาดเล็กตามลำดับอักษร

น

นรรัตนราชมานิต (โต)	เจ้าพระยา	จาง วาง	เวร เตช
	ป,จ. ม,ต,ม.		
	จ,ช. ร,ร.		
	ร,จ,พ. ร,ป,ม.		
	ร,ต,ม. พ.		
	ร,จ,ม.		
นรฤทธิราชหัช (ทองดี)	พระยา	จาง วาง	เวร เตช
	น,ช. ม,ม.		
	ร,จ,ม. ร,จ,พ.		
	ร,ต,ม.		
นราชิบาด (ม.ด.เหมาะ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
นราชิราช	หม่อม	ราชินิภูต	ว่าง
นวิหนทร์ชิเมศร์ (ปดิม)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
นวิศร์ราชกิจ (สาย)	พระยา	พิเศษ	เวร เตช
	ม,ม. ท,ช.		
นเรนทร์ราชา	หม่อม	ราชินิภูต	ว่าง

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

นเรศวร์ ชีร์ภักษ์ (จัน)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร เดช
นัญการ นุรภักษ์ (ตุ๊ด)	ขุน	ผู้กำกับ กอง ทหาร กรมี่ กรมโขน	เวร ฤทธิ
นิตย (ม.ว.วาศ)	นายจ่า ว,ม.		เวร สิทธิ
นิพัทธ กุดพงษ์	หลวง		ว่าง
นิวัทธอิศรวงษ์ (พยอม)	หม่อม ท,ช. ว,ม.	ราชินีกุล	เวร เดช
เนตร์ (เค็ดัม)	นายจ่า ว,ม.		เวร เดช

บ

บรรรโณวาท วิจิตร	(ควม) หลวง	อาจารย์	เวร เดช
บรมบาท บำรุง (แย้ม)	พระยา ภ,ม.	พิเศษ	เวร เดช

บาญชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

บริหาร	} (ม.ว.จษ.)	ทดวง	ถ้วน ตุสิต	เวร สัทธ
จนารมย์		ท,ช.		
บุรุษย์รัตน	} (นพ)	พระยา	จาง วาง	เวร ศักดิ์
ราชพัสดุ		ท,จ,ว. น,ช.		
		ม,ม. ร,ต,ม.		
		พ. ร,ร. ๓		
บำรุงราช	} (เจ๊ก)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
มทมาตย์		ท,ช. จ,ม.		
บำรุงราช	} (พิน)	นาย รong		เวร ศักดิ์
มทมาตย์				
บำเรอบรมบาท (ถ้วน)		นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
บำเรอบรมบาท (จ)		นาย รong		เวร ศักดิ์
บำเรอบริรักษ์		พระยา	จาง วาง	ว่าง
บำเรอ ราช		นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ป				
ประทับอภิรมย์ (เด็อม) ชุน				เวร ฤทธิ

บาญชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

ประติฐไพเราะ	(ตาม)	หตวง	ปลัดจางวาง	เวร ฤทธิ์
ประสิทธิ์ศุภการ	(ม.ต.ม้าย)	พระยา	พิเศษ	เวร เตช
			ภ,ม. ร,จ,พ.	
ปรัดราษ	(ชุ่ม)	นาย	หุ้มแพร	เวร สิทธิ
			พ	
พฤษการ	ประสิทธิ์ (จีน)	ขุน	ล้วน ตูต	เวร สิทธิ
พดพัน	(เอม)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
			ท,ช. ว,ม.	
พดพัน	(ม.ว.อรุณ)	นาย	รอง	เวร ศักดิ์
พดพ่าย	(ม.ต. เด็ก)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พดพ่าย	(แป้ว)	นาย	รอง	เวร เตช
พลัษฏา นุรักษ์	(ตง)	พระ	ปลัดจางวาง	เวร เตช
			ค,จ. ท,ช.	
พัลลภรักษา	(นิต)	หตวง	พิเศษ	เวร เตช
			ท,ช. ว,ม.	
พิจารณา สรรพกิจ	(ทับทิม)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พิจารณา สรรพกิจ	(เสียง)	นาย	รอง	เวร ศักดิ์

บางบุรีที่มหาตเล็ก ตามลำดับอักษร

พิจิตรัศวรพการ	(เสงี่ยม) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
	จ,ม.		
พิจิตรัศวรพการ	(สวัสด์) นาย รอง		เวร เตช
พินิจ ราชการ	(บัว) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
	จ,ม.		
พินิจ ราชการ	(แฉ่ง) นาย รอง		เวร เตช
	ร,ร. ๕		
พิไวย ราชกิจ	(อน) นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
พิไวย ราชกิจ	(ช่วง) นาย รอง		เวร ศักดิ์
พิทักษ์ มานพ	(น้อย) หลวง		เวร สิริทธิ
	ท,ช. จ,ม.		
พิทักษ์ วิชา	(คำ) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
พิศาลัศวรพกิจ	(ฟู) นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
	ท,ช. จ,ม.		
ไพศยนต์ เทพ	(พิณ) หม่อม	ราชินิกุล	เวร เตช
	ภ,ม.		

บาณชี้ มหาดี เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

ภ

ภักดี นารถ		น้าย	หุ้มแพร	ว่าง
ภักดี บรม นารถ	(สัน)	หดวง	พิเศษ	เวร เดช
		ท,ช.		
ภักดี ภูบาด		พระยา	จาง วาง	ว่าง
ภารตราชา	(ไต)	หม่อม	ราชันักด	เวร เดช
		ภ,ช. ภ,ม.		
		ร,จ,พ.		
ภุเมนทร์สงครามิภักดี	(เฟ็ง)	ขุน	สวนตุลิต	เวร สิทธิ

ม

มหา ใจภักดี	(ตริ๊ก)	หดวง	นายเวร	เวร เดช
		ว,ม.		
มหาดี เล็ก		จมีน	หัว หมั้น	ว่าง
มหา สนิท	(มานพ)	จมีน	หัว หมั้น	เวร เดช
		ภ,ม. ท,ช.		
มานิตนฤบดินทร์	(เส้น)	หดวง	สวนตุลิต	เวร สิทธิ

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

ย

ยง (สาย) นายจำ เวร ศักดิ์
ท,ช. ว,ม.
ร,ร. ๕

ยุทธ พิไชย (ศรี) จมื่น บัดดี กรม เวร ฤทธิ์
อัครราช ขวา

ยวด (ม.ว. เหมอิน) นายจำ เวร สิทธิ
ภ,ม.

ยวด ยศ สถิตย (หมิว) นายจำ พิเศษ เวร เตช
ภ, ม. ท,ช.

ร

รง (ชม) นายจำ เวร ศักดิ์
ภ,ช. ภ,ม.
ร,ต,ม. พ.

รณรัตนาสน์ (สาย) หลวง เจ้า กรม รถ เวร ฤทธิ์
ว,ม.

บาญชี มหาต เล็ก ตาม ลำดับ อักษร

รักษุณินทร	(ชีน)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
รักษุณนารณ	(ฉวน)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร เตช
ราชจินดา	(อรุณ)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร เตช
ราชจำนง	(ชุ่น)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช
ราชตรุณวิรัช	(ม.ว.สอาด)	หลวง ท,ช. ว,ม.	พิเศษ	เวร เตช
ราชบริวิรัช		นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ราชบุตร บำรุง	(เนตร)	หลวง ท,ช. ว,ม.		เวร ศักดิ์
ราชพงษ์ภักดิ์		หลวง		ว่าง
ราชภักดิ์ภักดิ์	(กระจ่าง)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
ราชาภักดิ์	(อรุณ)	นาย	หุ้มแพร	เวร เตช

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

ราโชไทย (โต๊ะ) หม่อมราชชนิกุล เวรเดช
จ.ม.

เรศ (เถื่อน) นายจำเริญ เวรศักดิ์
ท.ช. จ.ม.

ฤทธิ์ หลวง นายเวร วัง

ฤทธิ์ตรุณเสวี ธารวัดใหญ่ วัง

๓

เด่ห์อาวุธ (ม.ถ. เข้อ) นายหุ้มแพร เวรศักดิ์
จ.ม.

เด่ห์อาวุธ (แมน) นายรอง เวรศักดิ์

๑

วรกิจบรรหาร (นาก) นายหุ้มแพรวิเศษ เวรเดช
จ.ม.

วรพงษ์พัฒน์ (ม.จ. เย็น) พระยาจางวาง เวรสิทธิ์
ท.จ.ว. จ.ม.

น.ช. ร.ต.ม.

ศ. พ. ร.ร. ๓

บาณชี มหาดเล็ก ตาม ลำดับ อักษร

วรสิทธิ์เสวีวัตร (ได้ฮัก)	พระยา ม,ม. ท,ช.	พิเศษ	เวร เชน
วิจารณ์ภณฑกิจ (ส่อน)	ขุน		เวร คักคัก
วีจิตร ภณฑทการ (เว็ง)	ขุน ว,ม.		เวร สิทธิ
วิเทศวิธานุศาสตร์ (พุม)	หลวง	อาจารย์	เวร เชน
วิสุทธภณฑทอาจารย์	ขุน	จ	ว่าง
วิสุทธ สุริยศักดิ์ (ม.ว. เบี้ย)	พระยา จ,ม. น,ช. ต,จ. ร,ต,ม.	พิเศษ	เวร เชน
ไวยวรนาถ (ม.ต. วราห์)	เจ้าหมื่น ต,จ. ภ,ช. ว,ม. ร,ต,ม. พ.	หัวหมื่น	เวรฤทธิ

บาญชี มหาตเด็ก ตาม ลำดับ อักษร

ศ

ศรีธรรมรักษ์ (ม.อ. จิตร)	เจ้า หมื่น	หัว หมื่น	เวร เศษ
	ม,ม. ภา,ช.		
ศรีสุทธโกชน (ทิน)	ขุน		เวร สิทธิ
	จ,ม.		
ศักดิ์ (ฮัน)	หลวง	นาย เสร	เวร ศักดิ์
	ภ,ม. ท,ช.		
	ร,ต,ม. พ.		
	ร,ร. ๔		
ศักดิ์ศรีคุณจิตร (ทอง)	ขุน	ตำรวจใหญ่	เวร เศษ
ศิริพงษ์อนุพันธ์ (ฉิม)	หม่อม	ราชินีกุด	เวร เศษ
	จ,ม.		
ศิริสัตย์สถิตย์ (จันทร์)	พระยา	จาง ฉาง	เวร เศษ
	ม,ม. ภา,ช. ร,จ,พ.		
	ร,ต,ม. พ.		

บาญชี มหาดเล็ก ตาม ลำดับ อักษร

๓

สถิตพิมาน	(บุญ) หลวง ท,ช.		เวรสิทธิ์
ต้นอง ราชบรรหาร (บุตร)	นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวรเดช
ต้นองราชบรรหาร (สอน)	นาย รong		เวร ศักดิ์
ต้นิต	นาย	หุ้มแพร	ว่าง
ต้นิต	(เพิ่ม) นาย รong		เวร ศักดิ์
ต้นุทโกจร	ขุน		ว่าง
ต้นพจน์พิจิตร	หลวง		ว่าง
ต้นรพเพ็ช ภาคคี	(เพิ่ม) เจ้า หมื่น ว,ม. ร,ต,ม. พ. ร,ร. ๔	หัว หมื่น	เวร ศักดิ์
ต้นรพวิไชย	(เซน) นาย ว,ม.	หุ้มแพร	เวร เดช
ต้นรพวิไชย	(ศิริ) นาย รong		เวร ศักดิ์

บาณชี่มหาดเล็ก ตามลำดับ อักษร

สร วิชิต	(พุ่ม) นาย	เจ้า		เวร เดช
		ว,ม.		
สราณรมย์	} (ม.ว. เด็ย) หลวง			เวร สิทธิ
รักษา			ว,ม.	
สาคร วิสัย	(สาตร์)	ขุน		เวร เดช
		ว,ม.		
สิงห์ สาคร		ขุน		ว่าง
สิทธิ		หลวง	นาย เสร	ว่าง
สิทธิรุณเชษฐ		ขุน	สารวัต ใหม่	ว่าง
สีหพงษ์เพ็ญภาค	(ศักดิ์)	หม่อม	ราชินิกุล	เวร เดช
		ว,ม.		
สุจินดา	(ม.ว.ธภ)	นาย	หุ้มแพร	เวร ศักดิ์
		ว,ม.		
สุจินดา	(สง่า)	นาย รอง		เวร ศักดิ์
สุด จำตอง	(ถม)	นาย	หุ้มแพรต้นเชือก	เวร เดช
		ว,ม.		

บาญชีมหาดเล็กตามลำดับอักษร

สุนทรานุกิจ		พระ	ปลัดจางวาง	ว่าง
สุริยา นุวัตร	(เกิด)	พระยา	พิเศษ	เวรเดช
		ม,ต,ม. ท,จ,ว.		
สุริยาอุช	(สังข์)	นาย	หุ้มแพร ต้นเชือก	เวรเดช
		ว,ม.		
เสนองาน ประกาย	(ดี)	นาย	หุ้มแพร	เวรศักดิ์
		ว,ม. ร,ร. &		
เสนองานประกาย (หวาน)		นาย รong		เวรศักดิ์
เสนห์	(เฮม)	นาย	หุ้มแพร	เวรศักดิ์
เสนห์	(ม.ว.ทอ)	นาย รong		เวรศักดิ์
เสนห์รักษา	(เลือก)	หลวง	นายเวร	เวร เดช
		ว,ม.		
เสนาะดุริยางค์	(งษ์ม)	ขุน	เจ้ากรม พิณพาทย์	เวรฤทธิ
เสนมอใจ ราช		เจ้าหมื่น	หัวหมื่น	ว่าง
ลำอาง ตนตรี	(พดบ)	หลวง	เจ้ากรมพิณพาทย์	เวรฤทธิ

บาณชีมหาตเล็ก ตามลำดับอักษร

อ

อหุยนต์คีรีวงษ์ (เพิก)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ท,ช. ว,ม.		
อหุรุตทเวหา	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
อหุวงษ์วรพัฒน์ (ลำเวียง)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ภ,ช. ภ,ม.		
อหุวัตรวรพงษ์	หม่อม	ราชินิกุล	ว่าง
อภิรักษ์ราชฤทธิ (นกยูง)	หลวง	พิเศษ	เวรเดช
	ว,ม.		
อมรวงษ์ วิจิตร (ปฐุม)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
	ภ,ม. ท,ช.		
อตุตมพงษ์เพ็ญ } (ประยูร)	หม่อม	ราชินิกุล	เวรเดช
อตุตดี }	ม,ม.		
อตุตพิศตาร	พระ	พิเศษ	ว่าง

หนังสือ ที่ ควร มี แถ-ควร อ่าน

แบบเรียน ราชการ กรมมหาดเล็ก	ราคา ๓๐ อัฐ	โรงพิมพ์บำรุง นุกุดกิจ
ระเบียบ การ โรงเรียน มหาดเล็ก แด่ มาณูชรี มหาดเล็ก สัตยญาบัตร	ราคา ๓๒ อัฐ	" " "
ลำดับ พระบรม ราชวงศ์	ราคา ๓๘ อัฐ	" " "
มาณูชรี พระบรมวงษา นุวงศ์ ฝ่าย หน้า	ราคา ๕๐ อัฐ	" " "
นาม พระที่นั่ง นาม ประตู่ แด่ บัอม	ราคา ๓๒ อัฐ	โรงพิมพ์อักษร นิต์
ราชา ศัพท์	ราคา ๓๘ อัฐ	" " "
ทำเนียบ สมณ ศักดิ์ ปภิรณา พจนาดล	ราคา ๓ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุดกิจ กรมศึกษาธิการ
ทำเนียบ หัวเมือง ปี ๑๒๓๓	ราคา ๒ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุดกิจ กรมศึกษาธิการ
ไวยพจน์ ประพันธ์	ราคา ๕ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุดกิจ

กฤษณา ส่อน น้อย	ราคา ๘ อัฐ	โรง พิมพ์บำรุงนุกต กิจ
เบ็ญจคีต เบ็ญจธรรม	ราคา ๕๐ อัฐ	” ”
คำ เนะ นำ ข้า ราชการ	ราคา ๓๖ อัฐ	โรง เรี้ยน มหาดเล็ก
สมบัติ ของ ผู้ดี	ราคา ๘ อัฐ	ร้าน หลวง ชำนิ บรรณาคม ถนน ดัดทอง
คำนำ เรียง ความ	ราคา ๓๐ อัฐ	โรง เรี้ยน มหาดเล็ก
พระราช พงษาวดาร เล่ม ๑—๒	ราคา ๓๐ บาท	โรง พิมพ์บำรุงนุกต กิจ
พระราช พงษาวดาร ย่อ เล่ม ๑	ราคา ๖ บาท	” ”
พระราช พงษาวดาร ย่อ เล่ม ๒	ราคา ๕๖ อัฐ	” ”
พระราช พงษาวดาร กรุง รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑	ราคา ๓ บาท ๓๒ อัฐ	” ”
พระราช ประวัติ	ราคา ๑ บาท	กรม คึกษา ชิกการ
วชิรญาณ วิเศษ	เล่ม ๕	หอ พระสมุด วชิรญาณ

ราชาธิราช	ราคา ๒ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุล กิจ
แต่งตั้ง กิจจา นุกิจ		หอพระสมุดฯ ชิริวัฒนา
สมุดแบบเรียน แผนที่	ราคา ๕๐ อัฐ	โรงพิมพ์อักษร นิต์
สัญญาทางพระราช ไมตรี	ราคา ๒๐ บาท	โรงพิมพ์ขุน ประภาศ } อักษร กิจ }
กฎหมาย ราช บัญชี เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	กอง สหุโทษ
พระราชบัญญัติ ราชบัญญัติ เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	” ”
ตำราปกครอง เล่ม ๑-๒	ราคา ๒๐ บาท	มณฑล กรุงเก่า
ประกาศรัชกาลที่ ๕ สี่เล่ม		โรงพิมพ์อักษร นิต์
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๓๘	ราคา ๕ บาท	โรงพิมพ์บำรุง นุกุล กิจ
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๓๘	ราคา ๒ บาท	” ”
พระราชบัญญัติ รัชกาล ที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๐	ราคา ๒ บาท	” ”

พระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๕ ร.ศ. ๑๒๑ } ราคา ๖ บาท
โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ

ปัญหาสอบได้ }
ประโยชน์มณฑล } มณฑลกรุงเก่า

คำพิพากษา }
ฎีกาต่าง ๆ } กองตหุโทษ

หลักกฎหมายประทุษฐ ร้าย ส่วน แพ่ง ” ”

หลักสัญญา ” ”

หลักกฎหมายอาญา ” ”

ประถม สัมโพธิ์ กรมศึกษาธิการ

มหาชาติ ราคา ๕๕ อัฐ โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ

นิตยสารราชวิธี ราคา ๒ บาท ๓๒ อัฐ โรงพิมพ์ถนน บ้านหม้อ

อธิบายเรื่องมหาดเล็ก

รองศาสตราจารย์ธงทอง จันทรางศุ

อธิบายเรื่องมหาดเล็ก

มหาดเล็ก คือ ผู้มีหน้าที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านาย ยิ่งกว่าผู้อื่น ในสมัยก่อนไม่มีโรงเรียนสำหรับฝึกหัดคนเข้ารับราชการ เป็นมหาดเล็กโดยเฉพาะ การเลือกสรรคนเข้าทำการในหน้าที่มหาดเล็ก จึงมีธรรมเนียมนิยมที่จะเลือกสรรจากบุตรของข้าราชการผู้ใหญ่แผนก การต่างๆ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงคุ้นเคยอยู่แล้ว นำเข้ามาถวายตัวให้ ทำราชการใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทเป็นสำคัญ เพราะเป็นที่ไว้วาง พระราชหฤทัยได้สนิท ซ้ำมักจะเป็นคนที่ได้รับการศึกษาอบรม เบื้องต้นมาแต่ตระกูลอยู่แล้ว เมื่อมาเป็นมหาดเล็กในราชสำนัก ซึ่ง ในครั้งกระนั้นเป็นที่รวมของงานบัญชาการราชการแผ่นดินทุกส่วน เพราะพระเจ้าแผ่นดินในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทรงอยู่ในฐานะ ประมุขของราชการทุกแผนก มหาดเล็กจึงมีโอกาสโดยปริยายที่จะได้ ฝึกหัดตนให้คุ้นเคยกับราชการ ได้เห็นแนวทางแห่งพระราชนิยมและ พระราชบริหารจนเจนใจ ได้มีโอกาสแสดงวุฒิปรึชาสามารถให้เป็นที่ คั่นเคยของพระเจ้าแผ่นดิน ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือแม้แต่ใน ชั้นต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ตำแหน่งมหาดเล็กจึงเป็นบันไดขั้นต้นที่ จะเข้ารับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ โดยพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงใช้สอย คั่นเคยแล้ว เมื่อมีตำแหน่งราชการว่าง ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กที่ทรงเห็นว่าใช้ราชการได้ ออกไปรับราชการในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นดังนี้เสมอมาเป็นนิจ

ด้วยวิธีการศึกษาอบรมอย่างนี้ “มหาดเล็ก” จึงเป็นหน้าที่ราชการสำคัญที่มีผู้คนอยู่ในสังกัดเป็นจำนวนมาก แต่ดั้งเดิมมานั้น การจัดราชการในกรมมหาดเล็กปันคนออกเป็นสี่หมู่ เรียกว่า “เวร” มีชื่อว่า เวรศักดิ์ เวรสิทธิ์ เวรฤทธิ และเวรเดช ตามลำดับ หน้าที่ราชการของทั้งสี่เวรนั้นเหมือนกันไม่มีผิด เพียงแต่ผลัดเปลี่ยนกันเข้าเวรรับราชการ มีกำหนดว่า ข้างขึ้นเป็นหน้าที่ของเวรศักดิ์และเวรฤทธิ เรียกรวมว่า “เวรขวา” ข้างแรมเป็นหน้าที่เวรสิทธิ์และเวรเดช เรียกรวมว่า “เวรซ้าย” ในแต่ละวันแบ่งเป็นสองผลัด ผลัดละ ๑๒ ชั่วโมง กำหนดเปลี่ยนผลัดที่เวลา ๔ โมงเช้าและ ๔ ทุ่ม ในระหว่างเวรที่รับราชการคู่กัน เช่น เวรศักดิ์กับเวรฤทธิ ถ้าเดือนที่ล่วงมา เวรศักดิ์รับเวรประจำผลัดกลางวัน เวรฤทธิรับเวรประจำผลัดกลางคืน พอถึงเดือนใหม่ ก็สลับผลัดกัน ให้เวรฤทธิรับเวรประจำผลัดกลางวัน และเวรศักดิ์รับเวรผลัดกลางคืน สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเช่นนี้ เว้นเสียแต่เวลาที่มีการสงคราม ข้าศึกยกล่วงเข้ามาถึงขอบเขตสหเสมา หรือเป็นกรณีเสด็จประทับแรมนอกพระนคร เช่น เสด็จพระพุทธรบาทหรือเมืองลพบุรี ให้เป็นหน้าที่เข้ามาอนเวรเวลาค่ำประจำของทั้ง ๔ เวรพร้อมกัน

การบังคับบัญชาและปฏิบัติราชการในเวรมหาดเล็กแต่ละเวรมีระเบียบการ ดังนี้

๑. มหาดเล็กแต่ละเวร มีผู้บังคับบัญชาสูงสุดเรียกว่า ‘หัวหมื่นมหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘เจ้าหมื่น’ (คำสามัญเรียกว่า พระนาย)

และเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะกรมมหาดเล็ก ได้แก่ เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี เจ้าหมื่นเสมอใจราช เจ้าหมื่นไวยวรนาถ และเจ้าหมื่นศรีสรักษ์ ตามลำดับ

๒. ถัดจากหัวหน้ามหาดเล็กลงมา มีผู้บังคับบัญชาชั้นรอง เรียกว่า ‘นายเวรมหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘หลวง’ ได้แก่ หลวงศักดิ์ นายเวร หลวงสิทธิ์นายเวร หลวงฤทธิ์นายเวร และหลวงเดชนายเวร ตามลำดับ ชื่อเวรมหาดเล็กทั้งสิ้น เห็นจะมีที่มาจากราชทินนามของ นายเวร มหาดเล็กทั้งสิ้นนี้เป็นสำคัญ

๓. ถัดจากนายเวรมหาดเล็กลงมา มีมหาดเล็กอาวุโส เรียกว่า ‘จ่านายมหาดเล็ก’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘นายจ่า’ ได้แก่ นายจ่ายง นายจ่ายวด นายจ่าเรศ และนายจ่ารง ตามลำดับ

๔. ถัดจากนายจ่ามหาดเล็กลงมาอีกชั้นหนึ่ง มีมหาดเล็กผู้ใหญ่ เรียกว่า ‘หุ้มแพร’ มีบรรดาศักดิ์เป็น ‘นาย’ ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะข้าราชการในกรมมหาดเล็ก ในชั้นมหาดเล็กหุ้มแพรนี้ ยังแบ่งออกเป็นสองชั้นย่อย คือ หุ้มแพรตันเชือก และหุ้มแพรสามัญ หุ้มแพรตันเชือกนั้นเห็นจะเป็นผู้ใหญ่ในบรรดาหุ้มแพรด้วยกัน ตามตำรามหาดเล็กแต่เดิม หุ้มแพรตันเชือกมีอยู่ ๔ คน ประจำเวรต่าง ๆ เวนละหนึ่งคน คือ นายกวด นายขัน นายฉั่น และนายชิต เรียกขานกันเต็มแบบธรรมเนียมว่า “นายกวด หุ้มแพรตันเชือก” หรือเรียกว่า “นายกวด หุ้มแพร” เป็นอย่างน้อย

ส่วนหุ้มแพรสามัญที่มีใช้หุ้มแพรต้นเชือกนั้น แต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา มีเพียงตำแหน่ง นายสนิท นายเสนห์ นายเล่ห์อาวูร และนายสุดจินดา ๔ คน ประจำเวรต่าง ๆ เวรละหนึ่งคน แต่ต่อมาภายหลังในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ กรมมหาดเล็กมีผู้คนและราชการมากขึ้น หุ้มแพรในชั้นหลังจึงเพิ่มขึ้นอีกมากหลายตำแหน่ง ได้แก่ นายชัยขรรค์ นายสรรพวิชัย นายพลพ่าย นายพลพัน นายเสนองานประพาส นายสนองราชบรรหาร นายพิชัยราชกิจ นายพินิจราชการ นายบำเรอบรมบาท นายบำรุงราชบทมาลย์ นายพิจิตรสรรพการ และนายพิจารณ์สรรพกิจ

๕. ถัดจากหุ้มแพรลงมา มีตำแหน่งมหาดเล็ก เรียกว่า ‘นายรอง’ มีบรรดาคำกดีเป็น ‘นายรอง’ และมีราชทินนามเป็นคู่กับราชทินนาม มหาดเล็กหุ้มแพรทุกตำแหน่ง เช่น นายรองกวอด นายรองขัน นายรองฉัน นายรองชิต นายรองสนิท นายรองเสนห์ นายรองเล่ห์อาวูร และนายรองสุดจินดา ไปจนนายรองพิจารณ์สรรพกิจ เป็นที่สุด

เมื่อกล่าวถึงตำแหน่งราชการในกรมมหาดเล็กดังกล่าวข้างต้นแล้ว มีเรื่องที่ชอบกล่าวเสริมหรืออธิบายแทรกลงสักหน่อยหนึ่ง คือ

(ก) ตำแหน่งหัวหน้ามหาดเล็ก ที่เรียกกันโดยสามัญว่า ‘พระนาย’ หรือ ‘คุณพระนาย’ นั้น เป็นตำแหน่งราชการที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินยิ่งกว่าผู้อื่น จึงต้องถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง ข้าราชการผู้ใหญ่หลายท่านเคยรับราชการในหน้าที่มหาดเล็กจนถึง

ชั้นหัวหมื่น แล้วภายหลังจึงไปมีชื่อเสียงในราชการกระทรวงอื่น เช่น เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) ในเวลาเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นแม่ทัพยกไปปราบฮ่อ นั้น ท่านเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถมีตำแหน่งราชการอยู่ในกรมมหาดเล็ก เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยอันสนิท จึงทรงพระเมตตาให้สอยไปในราชการสำคัญครั้งนั้น แม้ในวรรณคดีเก่า เช่นเรื่อง ขุนช้างขุนแผน พลายงามบุตรของขุนแผนก็ได้รับราชการในกรมมหาดเล็ก เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถเรียกกันโดยย่อว่า “พระนายไวย” เช่นเดียวกัน

(ข) คำว่า ‘หุ้มแพรต้นเชือก’ และ ‘หุ้มแพร’ นั้น เป็นคำชวนสงสัยว่ามีที่มาหรือมีความหมายอย่างไร ข้อนี้มีผู้สันนิษฐานว่า อาจจะมีเนื่องจากประเพณีที่ในเวลามีพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ ต้องจัดกระบวนพระบรมราชอิสริยยศ มหาดเล็กทั้งปวงมีหน้าที่ต้องเข้ากระบวนแห่ จัดเป็นแถวเป็นแนว เมื่อเวลาจัดแถวเพื่อให้ตรงเป็นระเบียบเดียวกัน และอาจช่วยเป็นมาตรการรักษาระเบียบและความปลอดภัยด้วย อาจมีประเพณีให้ผู้อยู่ในกระบวนถือเชือกเส้นยาวกำกับแนว เพื่อป้องกันมิให้เชือกบาดมือ อาจมีแพรหุ้มเชือกนั้นเป็นระยะ ๆ “หุ้มแพรต้นเชือก” นั้น ได้แก่ มหาดเล็กอาวุโส ซึ่งอยู่ต้นแถวต้นเชือก และมีหุ้มแพรสามัญช่วยกำกับแถวอยู่เป็นระยะ ๆ จนตลอดกระบวน

ข้อสันนิษฐานนี้ จะมีเค้ามูลเพียงใด ขอให้ผู้นิยมในคุณพินิจของท่านผู้อ่านด้วย

(ค) เป็นที่เล่าลือกันเมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กุลบุตรในสกุลขุนนาค ซึ่งเป็นราชินิกุลใกล้ชิดกับพระมหากษัตริย์บรมราชวงศ์ เวลาแรกเกิดนั้น แทนที่จะเปล่งเสียงร้องไห้อย่างเด็กสามัญ กลับร้องว่า “หุ้มแพร” แทน เพราะเมื่อเติบโตใหญ่เจริญวัยขึ้น ก็นิยมถวายเป็นข้าราชการในกรมมหาดเล็ก และได้เป็นมหาดเล็กหุ้มแพรแทบทุกรายไป

(ง) บรรดาศักดิ์ ‘นาย’ ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์เฉพาะกรมมหาดเล็กนั้น ในเวลาต่อมาถึงปัจจุบันนี้ กลายเป็นคำนำหน้านายของบุรุษทั่วไป คนรุ่นใหม่ที่ไม่คุ้นเคยกับธรรมเนียมมหาดเล็ก จึงมักเข้าใจผิดว่า ‘นายสุดจินดา’ นั้น เป็นชายอายุเกิน ๑๕ ปีแล้ว ชื่อ สุดจินดา ทั้ๆ ที่ความจริงแล้ว คำว่า ‘นาย’ เป็นบรรดาศักดิ์ คำว่า ‘สุดจินดา’ เป็นราชทินนาม นายสุดจินดาคนสุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา ท่านมีนามว่า ‘บุญมา’ และทรงเป็นสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีใช้คนชื่อสุดจินดามาแต่ไหน

ยังเป็นกรณีของ ‘นายกวด หุ้มแพร’ แล้ว ยิ่งชวนเข้าใจผิดเข้าไปใหญ่ เพราะหลายคนเข้าใจว่าเป็นบุรุษชื่อ ‘กวด’ นามสกุล ‘หุ้มแพร’ ซึ่งผิดไปจากความจริงไกลทีเดียว

(จ) บรรดาศักดิ์ ‘นาย’ ทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นชั้นมหาดเล็ก หุ้มแพร หรือนายรองมหาดเล็กก็ตาม เวลาเรียกขานกันโดยสามัญ มักออกปากเรียกว่า ‘คุณ’ เช่น คุณกวอด คุณสุดจินดา และคุณรองสนิท ดังนี้ หากคนรุ่นใหม่ได้ยินผู้ใหญ่ท่านเรียกกันอย่างนี้ โอกาสจะเข้าใจผิดก็ยิ่งมากขึ้น ดีแต่ว่าในปัจจุบันนี้ ท่านผู้มีบรรดาศักดิ์และราชทินนามดังกล่าว แทบจะหาตัวไม่ได้แล้ว เรื่องที่เล่ามาข้างต้น จึงเป็นแต่เพียงอดีตของบ้านเมืองเราเท่านั้น

(ฉ) สมควรกล่าวด้วยว่า ในบางรัชสมัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่ง ‘ผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก’ และ ‘จางวางมหาดเล็ก’ เพิ่มขึ้นด้วย ตำแหน่ง ‘ผู้บัญชาการกรมมหาดเล็ก’ เป็นตำแหน่งสูงสุดในกรม เป็นธรรมเนียมที่จะมีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้ใด นอกจากพระราชโอรสที่ทรงไว้ว่างพระราชหฤทัยให้เป็นผู้บัญชาการ เจ้านายที่ทรงดำรงตำแหน่งนี้ พระองค์สุดท้ายคือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมุติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ ในรัชกาลที่ ๕

ส่วนตำแหน่งจางวางมหาดเล็ก เป็นตำแหน่งเหนือหัวหมื่นขึ้นไป มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบราชการของกรมมหาดเล็กโดยทั่วไป ไม่ประจำเวร เป็นผู้ชี้ขาดผิดและชอบในกรมมหาดเล็ก เป็นผู้แนะนำขนบธรรมเนียมและตรวจตราจริตกิริยามหาดเล็ก และเป็นผู้รวบรวมบัญชี ระเบียบยศ ระเบียบตำแหน่ง จำนวนคน และอายุพระชกาลแห่งข้าราชการในกรมมหาดเล็กมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาหรือเจ้าพระยา

เช่น เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต พระยานรฤทธิราชหัช และพระยา
ศิริสัตยสถิตย์ เป็นต้น

ราชการในกรมมหาดเล็ก ซึ่งแบ่งป็นเป็น ๔ เวร เป็นเช่นนี้มา
ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นพระมหานครราชธานีสืบมาจนถึง
กรุงรัตนโกสินทร์ ครั้นล่วงมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัตนโกสินทรศก ๑๑๖ (พุทธศักราช ๒๔๔๐) ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกธรรมเนียมที่มหาดเล็ก ๔ เวร ผลัดกัน
รับราชการอย่างเดิม เปลี่ยนธรรมเนียมใหม่ให้แต่ละเวรมีหน้าที่
เฉพาะของตน กล่าวโดยย่อคือ เวรศักดิ์ เป็นเวรรับราชการประจำ
ใกล้ชิดพระองค์ และโดยเสด็จพระราชดำเนิน เวรสิทธิ์ มีหน้าที่ใน
การโยธาต่าง ๆ เช่น แต่งพระที่นั่ง ช่วยการเลี้ยง ตามประทีปโคมไฟ
และเป็นคู่แท้ในกระบวนแห่ เวรฤทธิ มีหน้าที่ในราชการรถม้าทั้งปวง
ในกรมรถ กรมโขน กรมพิณพาทย์ กรมรำโคม และมหาดเล็กช่าง
ส่วนเวรเดช มีหน้าที่รวบรวมทะเบียนมหาดเล็ก เป็นหัวหน้า
มหาดเล็กที่ไปรับราชการในกระทรวงต่าง ๆ ตลอดถึงบรรดามหาดเล็ก
หัวเมือง รวมทั้งมีหน้าที่ “ตรวจสอบความรู้ของมหาดเล็กที่จะรับ
ราชการในกระทรวงต่าง ๆ ในความรู้อันสมควรแก่หน้าที่และประโยชน์
ที่ได้รับ” ด้วย บัญชีข้าราชการมหาดเล็กที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ
รเบียนการโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๒ เล่มนี้
เป็นการจัดราชการกรมมหาดเล็กตามระเบียบที่ทรงแก้ไขดังกล่าวนี

เมื่อทรงจัดระเบียบราชการเช่นนั้นแล้วไม่นาน ก็มีเหตุที่เป็น
กำเนิดของโรงเรียนมหาดเล็กเกิดขึ้นดังความในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในนิทานโบราณคดีว่า

“ดูเหมือนจะเป็นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ วันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวตรัส
ปรารภแก่ฉัน ว่าขุนนางที่เป็นขึ้นใหม่ ๆ ในชั้นนี้ไม่มีใครทรงรู้จัก
แต่ก่อนมาลูกผู้ดีที่จะทำราชการย่อมถวายตัวเป็นมหาดเล็กตั้งแต่
รุ่นหนุ่มในเวลาเป็นมหาดเล็กได้เข้าเฝ้าฯ รับราชการอยู่ในราชสำนัก
ทรงรู้จักแทบทุกคน บางคนก็ได้เป็นนายรองและหุ้มแพร รับราชการ
ในกรมมหาดเล็กก่อนแล้วจึงไปเป็นขุนนางต่างกระทรวง ขุนนางที่ไม่
ได้เคยเป็นมหาดเล็ก เช่นพวกที่ขึ้นเป็นเสมียนตามกระทรวงมีน้อย
แต่เดี๋ยวนี้ขุนนางขึ้นเป็นเสมียนตามกระทรวงเป็นพัน ไม่เคยเป็น
มหาดเล็กจึงไม่ทรงรู้จัก (บางทีกระทรวงมหาดไทยของฉันทอง จะ
เป็นเหตุให้ทรงพระราชปรารภ ด้วยกำลังจัดระเบียบการปกครอง
หัวเมือง สมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ขอคนมีความรู้ออกไปรับ
ราชการตามหัวเมือง ฉันทองหาคนจำพวกนักเรียนส่งไปปีละมาก ๆ
เมื่อคนเหล่านั้นคนไหนไปทำงานดี มีความสามารถถึงขนาด ฉันทอง
ก็กราบบังคมทูลขอให้รับสัญญาบัตรเป็นขุนนางตามธรรมเนียม
จำนวนคนรับสัญญาบัตรขึ้นใหม่สังกัดอยู่ในกระทรวงมหาดไทย
มากกว่ากระทรวงอื่น ๆ แต่ข้อนี้ยังไม่ได้คิดเห็นในเวลานั้น) เมื่อได้ฟัง
พระราชปรารภแล้ว ฉันทองจึงมาคิดใคร่ครวญดู เห็นว่าประเพณีโบราณ
ซึ่งผู้ที่จะเป็นขุนนางถวายตัวเป็นมหาดเล็กเสียก่อนนั้น เป็นการดีมี

คุณมาก เพราะพระเจ้าแผ่นดินทรงรู้จัก ย่อมเป็นปัจจัยให้ทรงพระเมตตากรุณาและไว้วางพระราชหฤทัย ส่วนตัวผู้เป็นข้าราชการเมื่อได้รู้จักและทราบพระราชอัธยาศัยพระเจ้าแผ่นดิน ก็ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความจงรักภักดี และยังมีประโยชน์อย่างอื่นอีก เพราะมหาดเล็กได้เข้าสมาคมชั้นสูงมีโอกาสไปศึกษาขนบธรรมเนียมและฝึกหัดกิจกรรมารยาทกับทั้งได้รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดิน ตลอดจนได้คุ้นเคยกับเพื่อนมหาดเล็ก ซึ่งจะไปรับราชการด้วยกัน มีโอกาสที่จะผูกไมตรีจิตต่อกันไว้สำหรับวันหน้า ว่าโดยย่อเห็นว่าประเพณีที่เป็นประโยชน์อันน่าจะรักษาไว้ หากควรปล่อยให้สูญเสียไม่ เมื่อคิดต่อไปว่าจะคิดแก้ไขด้วยประการใดดี เห็นว่าจะกลับใช้ประเพณีเหมือนอย่างเดิมไม่เหมาะกับราชการในสมัยนั้น ซึ่งต้องการคนที่ได้เล่าเรียนมีความรู้การงานในกระทรวงเป็นสำคัญ เป็นแต่เพียงมหาดเล็กจะรับสัญญาบัตรเป็นขุนนางตามกระทรวง ก็ไม่สามารถจะทำงานได้ ทางที่จะแก้ไขควรจะมีโรงเรียนขึ้นในกรมมหาดเล็ก ให้นักเรียนถวายตัวเป็นมหาดเล็ก มีโอกาสเข้าเฝ้าแทนให้ทรงรู้จักทั้งให้ศึกษาขนบธรรมเนียมในราชสำนักไปด้วยกันกับความรู้เบื้องต้นสำหรับข้าราชการพลเรือนในกระทรวงต่าง ๆ แล้วให้ไปสำรองราชการอยู่ตามกระทรวงเสียชั้นหนึ่งก่อน จนทำงานได้ดีถึงขนาด จึงให้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นขุนนาง ต่อขั้นนั้นก็จะเป็นประโยชน์ทั้งสองอย่างประกับกัน ฉันทราบบังคมทูลความคิดเห็นเช่นว่ามา พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย.....”

“แต่การที่จะตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงต้องรอหาตัวผู้ที่จะเป็นอธิบดีอยู่ปีหนึ่ง จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) เวลานั้นยังเป็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ในกรมมหาดเล็กกลับจากยุโรป พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นว่าเหมาะแก่ตำแหน่งอธิบดีโรงเรียนมหาดเล็ก ด้วยเป็นผู้มีชื่อเสียงในการเรียนวิชาความรู้มาตั้งแต่ยังเป็นนักเรียน และได้ไปเป็นพระครูของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอยู่ในประเทศอังกฤษหลายปี ในระหว่างนั้นตัวเองก็ได้เรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วย นอกจากนั้นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ ได้เคยรับราชการในกระทรวงธรรมการและกระทรวงมหาดไทย เข้าใจระเบียบราชการพลเรือนอยู่แล้ว และมีตำแหน่งในกรมมหาดเล็กด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เป็นอธิบดีโรงเรียนมหาดเล็กแต่โปรดให้ฉันเป็นที่ปรึกษาตรัสว่าพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ก็เคยเป็นเลขานุการของฉันมาแต่ก่อนคงจะทำการด้วยกันได้ พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์กับฉันปรึกษากันกะโครงการที่จะจัดโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นระเบียบการดังนี้ คือ

๑. จะรับนักเรียนอายุระหว่าง ๑๕ จนถึง ๒๐ ปี และเป็นผู้ดีโดยสกุล หรือโดยฐานะอันสมควรจะถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ทั้งต้องให้มีความรู้เรียนมาแต่ที่อื่น ถึงขั้นมัธยมในสมัยนั้น

๒. จะมีนักเรียนจำกัดจำนวน เพียงเท่าที่กระทรวงต่างๆ ปรารถนาหาผู้มีความรู้เข้ารับราชการ ไม่รับนักเรียนมากเกินไปจนหางานทำไม่ได้

แต่จะกวาดชั้นในการฝึกสอนให้มีความรู้กว่านักเรียนที่กระทรวงต่าง ๆ จะหาได้ที่อื่นในสมัยนั้น

๓. หลักสูตรของโรงเรียนจะจัดเป็น ๓ ภาค กะเวลาเรียนราว ภาคละปี ภาคที่หนึ่ง เมื่อก่อนนักเรียนจะถวายเป็นมหาดเล็ก ให้เรียนวิชาสามัญ อันเป็นความรู้เบื้องต้นของข้าราชการเหมือนกันทุกกระทรวง เมื่อเรียนภาคที่หนึ่งสำเร็จแล้ว ถึงภาคที่สอง จึงให้ถวายเป็นมหาดเล็ก ฝึกสอนขนบธรรมเนียมในราชสำนักด้วยกัน กับความรู้พิเศษซึ่งต่างกระทรวงต้องการต่างกัน เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ถึงภาคที่สามให้ไปศึกษาราชการในกระทรวงซึ่งจะไปอยู่ แต่ยังคงเป็นมหาดเล็กจนมีความสามารถถึงขนาดที่กำหนดไว้ในกระทรวงได้ เป็นตำแหน่งข้าราชการชั้นสัญญาบัตรในกระทรวงนั้นแล้ว จึงปลดขาดจากโรงเรียน นำโครงการนี้ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว ก็เปิดโรงเรียนมหาดเล็กที่ตึกยาว ข้างประตูพิมานชัยศรีทางฝ่ายตะวันตกใน พ.ศ. ๒๔๔๒ นั้น”

ดังพระอรรถกถาธิบายในพระนิพนธ์ข้างต้นนี้ โรงเรียนมหาดเล็กจึงได้เริ่มกิจการขึ้น และอยู่ในความรับผิดชอบของเวรเดช ตามที่ทรงแบ่งปันหน้าที่ราชการให้ และโรงเรียนมหาดเล็กนี้เอง ที่เป็นต้นเค้าของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลาต่อมา